

Saila Eromäki

Jurvan museo

Rekonstruktio kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa

Opinnäytetyö

Kevät 2011

Kulttuurialan yksikkö

Konservoinnin koulutusohjelma

Rakennuskonservointi

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Konservoinnin koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Rakennuskonservointi

Tekijä: Saira Eromäki

Työn nimi: Jurvan museo: Rekonstruktio kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa

Ohjaaja: Janne Jokelainen

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 60

Liitteiden lukumäärä: 1

Työhön pyrittiin keräämään historiatietoja Jurvan museon päärakennuksesta, Haapalan talosta, ja sen puretusta umpikuistista. Haapalan historiasta löydettiin melko vähän tietoja, mutta kaikki aiheeseen liittyvä materiaali oli tärkeää ja kirjattiin ylös. Ulkomuseoiden historia puistomuseoista talomuseoihin kuvailtiin lyhyesti sekä kerrottiin ulkomuseoiden pääasialliset tehtävät peilaten niitä kohteena olevaan ulkomuseoon. Haapalan talon ollessa tyypillinen pohjalainen talonpoikaistalo kerättiin työhön pohjalaistalon kehitysvaiheet ja erityispiirteet. Jurvan museoalue kuvailtiin pääpiirteissään, mutta kuitenkin päärakennukseen tarkemmin keskittyen.

Rekonstruktion oikeutusta kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa käsiteltiin rakennussuojelun näkökulmasta. Rakennussuojelun perustana selvitettiin Venetsian julistus vuodelta 1964, joka on luonut kansainväliset periaatteet monumenttien säilyttämisestä. Lisäksi keskityttiin tarkemmin rekonstruoinnin oikeutukseen ja menetelmiin. Rekonstruoinnin käyttöä ulkomuseoissa yleensä käsiteltiin lyhyesti olemassa olevien tietojen perusteella.

Puretun umpikuistin historiaa ja rakenteita selvitettiin tutkimalla rakennusrungon seinäpintaa kuistin kohdalta, tarkastellen olemassa olevia valokuvia sekä haastatteluin. Löydetyt tiedot olivat melko vähäisiä. Kuistista kerättyjen tietojen ja rekonstruoinnin oikeutuksen kautta pohdittiin kuistin palauttamista. Pohdinnan tuloksena kuistia ei palauteta. Tämänkaltaiseen tulokseen vaikuttivat rakennussuojelussa vallitsevat periaatteet sekä kuistista olemassa olevien tietojen vähäisyys.

Avainsanat: rekonstruktio, Venetsian julistus, kuistit, ulkomuseot

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Conservation

Specialisation: Building Conservation

Author/s: Saira Eromäki

Title of thesis: The Museum of Jurva: Reconstruction of the historically valuable building

Supervisor(s): Janne Jokelainen

Year: 2011

Number of pages: 60

Number of appendices: 1

My thesis deals with the main building of the museum in Jurva, Haapala house, and its boarded porch which has been dismantled. I explained the history of the house and porch, but a lot of information was not found. I collected information about the history of open-air museums and reflected how this was realized in the museum of Jurva. Haapala house is a typical farm in Ostrobothnia, so I collected information about the history and development of these houses. I also introduced the museum's main building and the yard.

I considered the reconstruction of a culturally and historically valuable building from the legitimacy's point of view. I studied the Venice Charter 1964 which is the International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites. In addition, I examined more closely the legitimacy of the reconstruction and reconstruction methods. I described how the reconstructions have been used in open-air museums.

I explained the history and structure of the porch by using traces which appeared in the building wall, by reviewing photographs and by conducting interviews. I could not find much information. I considered reconstruction of the porch by using porch details and by studying the legitimacy of building protection. The result showed that the porch should not be reconstructed. This conclusion was based on the principles of the building conservation and on the gathered information of the porch.

Keywords: reconstruction, Venice Charter, porches, open-air museums

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvaluettelo	6
1 JOHDANTO	8
2 HISTORIA.....	9
2.1 Jurva-Seura ry.....	9
2.2 Haapalan rakennukset ja pihapiiri	10
2.3 Haapalan henkilöhistoria.....	12
3 ULKOMUSEOT	13
3.1 Ulkomuseoiden historia.....	13
3.2 Ulkomuseoiden tehtävät.....	14
4 POHJALAISTALO	16
4.1 Pohjalaistalon kehitys.....	16
4.2 Pohjakaava ja kerrosluku	16
4.3 Kuistit	17
4.4 Sisätilat	18
4.5 Pihapiiri	19
5 JURVAN MUSEO	20
5.1 Museon sijainti ja pihapiiri	20
5.2 Haapalan talo.....	22
5.2.1 Rakenteet.....	22
5.2.2 Sisätilat	23
6 REKONSTRUKTIO	26
6.1 Rakennussuojelun sanastoa	26
6.2 Venetsian julistus 1964	26
6.2.1 Monumentit ja niiden suojele.....	27
6.2.2 Säilyttämisen menetelmät	27
6.3 Rekonstruointi	28

6.3.1	Rekonstruoinnin historia Suomessa.....	29
6.3.2	Rekonstruktion ongelma	29
6.3.3	Perusvaatimukset	30
6.4	Rekonstruointi ulkomuseoissa.....	31
7	KUISTI	33
7.1	Kuistien kehittyminen ja historia.....	33
7.2	Haapalan kuisti.....	36
7.2.1	Rakennusrungon tutkiminen kuistin osalta.....	37
7.2.2	Perustus.....	41
7.2.3	Runkorakenne.....	41
7.2.4	Julkisivut	42
7.2.5	Kattorakenteet ja vesikatto.....	43
7.2.6	Portaat ja ulko-ovi	43
7.2.7	Ikkunat	45
7.2.8	Sisätila ja käyttö	45
7.2.9	Tyypillisuus.....	46
7.3	Ajoittaminen	47
7.4	Haapalan kuistin purkaminen.....	48
8	POHDINTA KUISTIN REKONSTRUOINNISTA.....	51
8.1	Rakennuksen autenttisuus ja käyttöarvo.....	51
8.2	Jos kuisti palautettaisiin	52
8.3	Kuistin palauttaminen ei ole oikeutettua.....	54
9	YHTEENVETO.....	56
	LÄHTEET	57
	LIITTEET	

Kuvaluettelo

Kuva 1. Haapalan pihapiiri. Poistuneet rakenteet on piirretty katkoviivalla. Ei mittakaavassa.	11
Kuva 2. Etelä-Pohjanmaalta Seurasaaren ulkomuseoon siirretty tyyppilinen pohjalaistalo (Valonen & Vuoristo 1994, 87).	18
Kuva 3. Museon pihapiiri pohjoisesta nähtynä. Ei mittakaavassa. (Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a).)	21
Kuva 4. Museoalueen sisääntulo	21
Kuva 5. Haapalan talo koillisesta nähtynä.	23
Kuva 6. Haapalan talon pohjapiirrokset. Ei mittakaavassa.	24
Kuva 7. Haapalan tupa. Takaseinällä koristemaalaus.	25
Kuva 8. Haapalan kuisti. Päärakennuksen vasemmalla puolella näkyvissä tallin nurkkaa. (Jurva-Seuran arkisto.).....	36
Kuva 9. Haapalan pihapiiri vuonna 1954 etelästä piirrettynä. Piirroksessa päärakennus kuisteineen, liiteri sekä vasemmalla aitta ja leikkimökki. (Mikkilä 1954.).....	36
Kuva 10. Haapalan talo nykyisin, julkisivu länteen.....	37
Kuva 11. Kuistin hahmo rakennusrungon seinäpinnassa.	38
Kuva 12. Vaakalautoituksen alareunan vaakalistassa on kolot sekä ulkovuorauksen pystyrimoissa jatkoskohdat.	39

Kuva 13. Museo vuonna 1969, jolloin kuisti on jo purettu (Vettenranta 1969).	40
Kuva 14. Tutkimuksissa löytyneet kivet.	41
Kuva 15. Yläkosken talo kuisteineen (Puskala 1958).	47
Kuva 16. Haapalan kuisti vuonna 1965. Kuistin puolipyöreän ikkunan pienoistusta on muutettu verrattuna vanhempaan kuvaan ja talli, sekä todennäköisesti navettakin, on purettu päärakennuksen viereltä. (Vettenranta 1965.).....	49

1 JOHDANTO

Jurvan museo sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla Jurvassa, joka on vuodesta 2009 alkaen ollut osa Kurikan kaupunkia. Jurva-Seura ry:n ylläpitämä Jurvan museo on toiminut Haapalan taloalueella vuodesta 1965. Ulkomuseoalueeseen kuuluu alkuperäisellä paikallaan olevia Haapalan rakennuksia sekä siirrettyjä rakennuksia.

Museon päärakennus on tyypillinen pohjalainen 1800-luvun loppupuolella rakennettu talonpoikaistalo. Päärakennuksen sisäänkäynnin edessä on sijainnut suuri umpikuisti, joka on purettu pian alueen tultua museokäyttöön. Dokumentteina puretusta kuistista ovat muutamat valokuvat sekä kuistin jäljet rakennusrungon seinässä.

Työn tavoitteena on tutkia Haapalan talon historiaa ja rakenteita, erityisesti puretun kuistin osalta, ja selvittää rekonstruktion oikeutusta tässä kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa. Rakennussuojelun periaatteita käsitellään vuonna 1964 luodun Venetsian julistuksen pohjalta keskittyen tarkemmin rekonstruoinnin oikeutukseen ja menetelmiin. Näiden pohjalta pohditaan, onko ulkomuseona toimivan Haapalan umpikuistin rekonstruointi oikeutettua tai mahdollista.

2 HISTORIA

2.1 Jurva-Seura ry.

Kotiseutu- ja museotoimintaa Jurvassa harjoittava Jurva-Seura ry. on perustettu vuonna 1950. Jurva-Seuran tavoitteena on kotiseututietouden lisääminen, kotiseudun kulttuurin vaaliminen ja edistäminen. Jurva-Seura ry. ylläpitää Jurvan museon toimintaa sekä tukee paikallista, museon tiloissa toimivaa, kotiseutuarkistoa. (Vainionpää 1985, 4; Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a).)

Jurva-Seura ry:tä edelsi Jurvan Kotiseutu- ja museoyhdistys, joka perustettiin vuonna 1946. Ensimmäisen järjestelmällisen museoesineitten keräyksen aloittivat Eino Vettenranta ja Armas Koski vuonna 1934 osana Jurvan Järvenpään Nuorisoseura ry:n kotiseututoimintaa. Esineitä säilytettiin nuorisoseuran tiloissa erillisessä huoneessa. Myöhemmin nuorisoseuran johtokunta luovutti esineet Jurva-Seuran hallintaan. (Vainionpää 1985, 4; Äystö 2011.)

Jurvan museo on sijainnut ensin Kangasmäellä, jonka tontin kunta lahjoitti museon käyttöön vuonna 1953. Kangasmäen alueelle siirrettiin Niemenkylän Tikkanan talon tuulimylly, Kirkonkylän Perän talon lutti, Närvijoen Riihiluoman talon vilja-aitta sekä Jurvan ensimmäinen saarnahuone. (Vainionpää 1985, 86-88.) Rakennussiirtojen taustalla on ollut rakennuksen pelastaminen purkamiselta tai rakennuksen huonokuntoisuus ja korjaamattomana oleminen (Äystö 2011). Vuonna 1965 museo siirtyi nykyiselle paikalleen, Haapalan taloalueelle, jonka se sai vaihtokaupalla kunnalta Kangasmäen tonttia vastaan. Haapalan taloalueella sijainneista rakennuksista suuri osa otettiin museon käyttöön. Kangasmäelle siirretyt rakennukset siirrettiin Haapalaan lukuun ottamatta saarnahuonetta, joka heikkokuntoisena ei olisi kestänyt uutta siirtoa; lisäksi rakennuksen alkuperästä ei ollut varmaa tietoa. Vuonna 1976 museoalueelle siirrettiin vielä Nikkarintupa, joka pelastettiin purku-uhan alta. (Vainionpää 1985, 86-88; Mikkilä 2011; Äystö 2011.) Haapalan taloalueella on kulttuuri- ja rakennushistoriallista arvoa, ja museokäyttöön ottamalla se on haluttu säilyttää.

2.2 Haapalan rakennukset ja pihapiiri

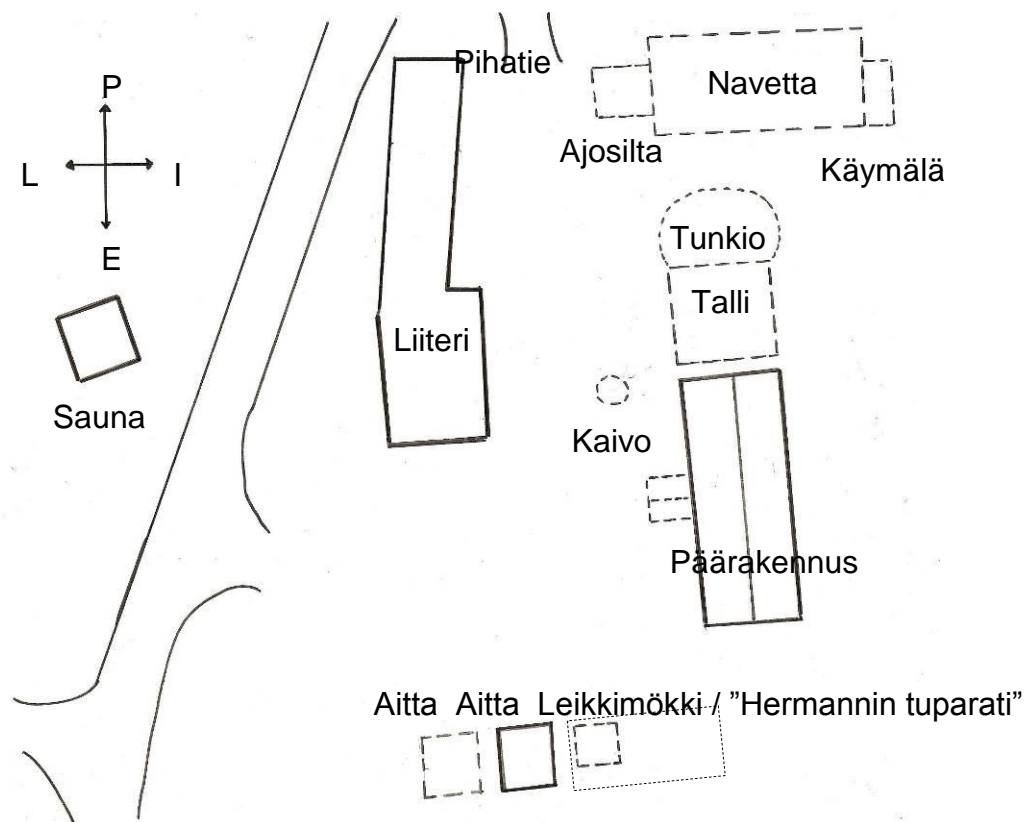
Haapala kuuluu Jurvan kantatalojen joukkoon, ja tila on mainittu veroluetteloissa vuonna 1753. Maanmittari C. F. Stierwald kuvauksessaan Jurvan kylän uudistalojen tiluksista vuonna 1762 ilmoittaa Henrik Kronmanin saaneen hallintaoikeuden Haapalan taloon. (Äystö 2011.) 1800-luvun lopulla maaseudulla oltiin siirtymässä omavaraistaloudesta vaihto- ja rahatalouteen. Maakauppa ja elinkeinoelämä vilkastuivat, ja metsätalouden tuotteiden vienti kasvoi. Maatalouden tuotantomenetelmät kehittyivät ja monipuolistuivat. Jurvassa elinkeinona oli myös puuseppä- ja huonekaluteollisuus. Vaurastumisen myötä alkoi Pohjanmaalle nousta komeita kaksifooninkisia taloja. (Mäki-Kamppi 2003, 6; Jurvan kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(b).)

Haapalan kaksikerroksinen päärakennus on todennäköisesti rakennettu 1800-luvun loppupuolella. Ulko-oven yläpuolelle on maalattu vuosiluku 1874, jota on pidetty rakennuksen valmistumisvuotena. (Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a).) Kyseinen vuosiluku saattaa olla myös rakennuksen maalausvuosi, jolloin rakentaminen olisi tapahtunut kenties joitakin vuosia aikaisemmin (Äystö 2011). Syytinkisopimuksessa vuodelta 1806 mainitaan syytinkiläisten asunnosta suutupa kamareineen, päätykamarin yläpuolinen vintti, ylempi aitta, kamarin alle kunnostettava kellari ja oikeus pakarin käyttöön. Kuvaus sopii nykyiseen päärakennukseen, mutta on kuitenkin epävarmaa onko puhe nykyisestä talosta. (Mikkilä 2011.) Talo on rakennettu kahdessa osassa; suutupa ja tekstiilivarasto ovat uudempaa osaa. Rakennukseen on kuulunut suuri umpikuisti, joka on purettu todennäköisesti vuonna 1969.

Talonisäntien Mikki ja Hermannin Hermanninpojat Haapalan maitten sovintojakokirjan karttapiirrokseseen vuonna 1875 on merkitty nykyiseen pihapiiriin kahden talon paikat ”Mikin tuparati”, nykyinen Haapala, ja ”Hermannin tuparati”, kulmittain edellisen eteläpäädyn puolella sekä ”kartanoita”. Hermannin tuvan rakenteita on löytynyt kaivaustöiden yhteydessä. Näiden lisäksi Haapalan pihapiiriin on kuulunut talli, navetta, 5-osainen liiteririvi, kaksi aittaa, savusauna sekä myöhemmin myös leikkimökki. Navettaan on johtanut ajosilta. Liiterirakennukseen on ollut sijoitettuna tallitiloja ennen tallin rakentamista. Liiterin eteläpäässä on ollut myös puuntyöstötiloja. Kaksilauteinen savusauna on ns. Numeron sauna, jota on käyttänyt koko

Haapalan alue perhekunnittain. Aittojen ja leikkimökin takana on ollut aidattua aluetta sekä suuria kuusia. Navetta ja talli on purettu todennäköisesti vuosien 1963–1964 aikana. Toinen aitoista sekä leikkimökki on purettu todennäköisesti vähän myöhemmin alueen jo tultua museokäyttöön. (Mikkilä 2011; Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a).) (Kuva 1.)

Haapalan päärakennuksen pitkä sivu on länttä kohden ja tarhanpuoli on ollut sijoituneena pihan pohjoispuolelle tallin ollessa päärakennuksen läheisyydessä, kuten Etelä-Pohjanmaan taloissa on ollut tapana (Vuorela 1949, 248, 256). Myöhemmin tullaan kertomaan pohjalaistaloille tyypillisestä umpipihasta, jonka piirteitä Haapalan pihapiiri tavoittelee pyrkiessään nelisivuiseen pihamuotoon. Haapalan yhteinäspiha on kuitenkin ollut osittain avoin, mutta sitä on rajattu aitaamalla. Sauna sijaitsee pihan ulkopuolella.

Kuva 1. Haapalan pihapiiri. Poistuneet rakenteet on piirretty katkovivalla. Ei mittakaavassa.

2.3 Haapalan henkilöhistoria

Haapalan talo on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1810. Viimeksi taloa asutti edellä mainitun Mikki Hermanninpojan (s. 1845, k. 1895) ja Maria Matintytär Vainionpään (s. 1846, k. 1944) vanhin poika August Haapala (s. 1882, k. 1951) ja vaimonsa Rosa Mikintytär Perä (s. 1887, k. 1961) perheineen. Heillä oli 12 lasta, joista moni kuoli jo lapsena. Augustin äiti Maria asui syytinkiläisenä talon pohjoispäässä. Kukaan Augustin lapsista ei jatkanut tilanpitoa. Rosan kuoltua talon naimattomat lapset Kalle ja Suoma Haapala muuttivat pois Kallen myytyä tontin Jurvan kunnalle. Kunta lahjoitti Haapalan tontin ja talon Jurva-Seuralle kotiseutumuseoksi vuonna 1964. (Mikkilä 2011.)

3 ULKOMUSEOT

3.1 Ulkomuseoiden historia

Ulkomuseoiden historia alkaa Suomessa 1900-luvun alussa. Ensimmäiset ulkomuseot olivat puistomuseoita, esimerkiksi Helsingin Seurasaari. Puistomaisissa ympäristöissä sijaitseviin puistomuseoihin on siirretty tavallisesti yksittäisiä merkkirakennuksia. 1920- ja 1930-luvuilla kehittyneissä kylämuseoissa periaatteena oli asuin- ja rakennuskokonaisuuksien esittely siirrettyjen rakennuksien avulla mahdollisimman aidossa ympäristössä, ja nämä kokonaisuudet eivät tavallisesti olleet kovin laajoja. (Heinonen 1977, 83-85; Kaila, Vihavainen & Ekbohm 1987a, 3.)

Luontevassa ympäristössä sijaitsevat talomuseot yleistyivät Suomessa melko myöhään, oikeastaan vasta sen jälkeen, kun rakennuksia ryhdyttiin rauhoittamaan alkuperäisille paikoilleen. 1950- ja 1960-luvuilla vallitsi hirsirakenteisten maatalojen hävitysaika, jolloin rakennuskannasta hävitettiin lukuisia vanhoja rakennuksia. Maaseutujen museoväki ryhtyi kuitenkin suojelemaan rakennuksia hävittämiseltä, ja tämän kautta useat pelastuneet rakennukset tulivat museokäyttöön talomuseoiksi. Talomuseot ovat tavallisesti kunnan tai yhdistyksen omistamia. (Heinonen 1977, 85-86; Kaila ym. 1987a, 3.) Talomuseoiden ehdottomana hyvänä puolena on rakennusryhmän rakennusten säilyminen alkuperäisellä paikallaan. Näin ne eroavat muista ulkomuseoista, joihin rakennukset on siirretty eri tahoilta, jolloin sopivan museopaikan löytäminen ja siirrettävien rakennusten ympäristöön soveltaminen on usein hankalaa. (Cleve 1993, 92.)

Tämän ulkomuseoiden luokittelun perusteella Jurvan museo lukeutuu talomuseoksi, jonka sijainti alkuperäisellä paikallaan lisää alueen kulttuuri- ja rakennushistoriallista arvoa. Alueen arvoa lisää ehdottomasti myös se, että pihapiirissä on säilynyt talon alkuperäisiä ulkorakennuksia, jotka nyt on rauhoitettu paikoilleen muistoksi entisajan elämästä. Kokonaisuutta on myös täydennetty muualta siirretyillä rakennuksilla, jotka on osittain sijoitettu edellisten rakennusten paikoille, jolloin ne

muodostavat luonnollisen kokonaisuuden pihapiiriin. Talomuseoille tyypillisesti myös Jurvan museo on yhdistyksen, Jurva-Seura ry:n, omistama.

3.2 Ulkomuseoiden tehtävät

Kansainvälinen museoneuvosto, ICOM, määrittelee museon seuraavasti:

Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään. (ICOM:in museomääritelmä, [Viitattu 14.3.2011].)

Museoiden pääasiallisena tehtävänä on siis aineellisten todisteiden hankkiminen ja säilyttäminen tutkimusta ja opettamista edistäen. Ulkomuseoissa erityisesti opettamisen katsotaan olevan tärkeä tehtävä. Ulkomuseossa tutkimus- ja opetusselliseen tavoitteeseen pyritään muodostamalla mahdollisimman laaja, ehyt ja autenttinen kokonaisuus, johon rakennusten lisäksi kuuluvat esineet sekä mahdollisimman aito ympäristö. Pienissä ulkomuseoissa on erityisen tärkeää pitää aikataso oikeana ja aitona. Autenttisena kokonaisuutena ulkomuseolla on merkitystä tutkijoille, mutta laajempi käyttö sillä on ihmiselle nähtävyytenä ja kokemuksena. (Peltonen ym. 1977, 113-114; Kaila ym. 1987a, 4.)

Ulkomuseorakennus on museoesine, osa esitettävää kokonaisuutta, menneen ajan dokumentti, jonka autenttisuuden vaatimus on osa museotyötä (Kaila ym. 1987a, 4; Mattila, Kaukonen & Salmela 2005, 119). Perinteisiä arvoja noudattaen korjattu ja hoidettu museoalue toimii yleisölle rakennusperinnön esikuvana ja esittää esimerkit korjaustavoista rakennusperinteestä kiinnostuneille (Mattila, Kaukonen & Salmela 2005, 120).

Kun vanha rakennus otetaan museokäyttöön, edessä on käyttötarkoituksen muutos. Vanhan rakennuksen kunnostaminen museokäyttöön vaatii kompromisseja, koska rakennuksen säilyminen jälkipolville menee näyttelytilojen olosuhteiden edelle. Jurvan museossa käyttötarkoituksen muutos on suoritettu varovasti, sillä rakennukset on rauhoitettu paikoilleen ja ne sijaitsevat mahdollisimman autentti-

sessä ympäristössä. Sisätiloissa esineet ovat luonnollisesti aidossa ympäristössä. Museotekniikkaa ei ole viety pitkälle, ja tämä on mahdollista, koska museo on avoinna vain kesäisin, mikä on tyypillistä hirsisille museorakennuksille (Lilius 1982, 49-57; Mattila ym. 2005, 119). Museon tulee ennen kaikkea etsiä ja korostaa alueensa tyypillisyyttä ja auttaa ihmisiä löytämään kotiseutunsa erityispiirteet. Jurvan omaleimaisuus on ennen kaikkea puuseppäperinteessä, jonka juuret ulottuvat ainakin 1850-luvulle. (Museo ilmentää... 1980.) Puuseppäperinne tulee esiin Jurvan museon esineistössä sekä Nikkarintuvassa, joka on sisustettu edustamaan tyypillistä jurvalaista asuin- ja puuseppäammattin harjoittamiseen käytettyä rakennusta 1800-luvun lopulta.

4 POHJALAISTALO

4.1 Pohjalaistalon kehitys

1600-luvulta alkaen Etelä-Pohjanmaan maaseudulla varakkaiden talonpoikien keskuudessa ja rannikkokaupungeissa on rakennettu paritupaisia, yksikerroksisia asuinrakennuksia ruotsalaisten esikuvien mukaan (Vuorela 1949, 39-40). Puoli-toista ja kaksikerroksisen pohjalaistalon juuret juontavat 1760-luvulle, jolloin pohjalaiset talonpojat alkoivat rakentaa asuinrakennuksiaan kaupunkitalojen ja maaseudun pappiloiden esimerkin mukaan (Talve 1990, 48). 1700-luvun rakennuksia on kuitenkin jäljellä niukasti ja osaa on saatettu uudistaa 1800-luvulla ennen isojakoa, ennen yhteismetsien käytön loppumista. Pohjalaisen rakennuskannan tärkein osa on peräisin 1800-luvulta; suuri osa säilyneistä rakennuksista on peräisin 1860–1880-luvuilta. Pohjalaisten kirvesmiesten taidoilla kehittynyt mittasuhteiltaan sopusuhtainen ja pohjakaavaltaan käyttökelpoinen pohjalaistalo on ollut tyypillinen Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. Alapohjana on vanhimmissa rakennuksissa multa-penkit lankkulattioineen ja 1850-luvun jälkeen kivijalat täytepohjarakenteella. Empiretyylin symmetrisyyttä henkivät asuinrakennukset ovat vuorattuja ja punaisella keittomaalilla maalattuja, julkisivu on koristeltu valkoiseksi maalatuin listoin, ikkunat ovat kuusiruutuiset ja satulakatto katettu laudalla tai pärein. Liuhalle rakennettuna kookkaan talon massa saatiin näyttämään kevyemmältä, talo komeammalta ja lyhyistä räystäistä valuvan veden roiskuminen seinän alaosiin vähenemään. (Vuorela 1949, 56-65, 196-197; Härö & Kaila 1976, 12-14, 92.)

4.2 Pohjakaava ja kerrosluku

Pohjakaavaltaan pohjalaistalot ovat yksi- tai kaksitupaisia. Yksitupainen asuinrakennus muodostaa kolmen huoneen sarjan: asuintuvan, jonka kyljessä ovat porstua ja porstuakamari sekä kehittyneemmissä muodoissa tuvan sivulla yksi tai kaksi kamaria. Myöhemmin kehittyneessä kaksitupaisessa asuinrakennuksessa, paritu-

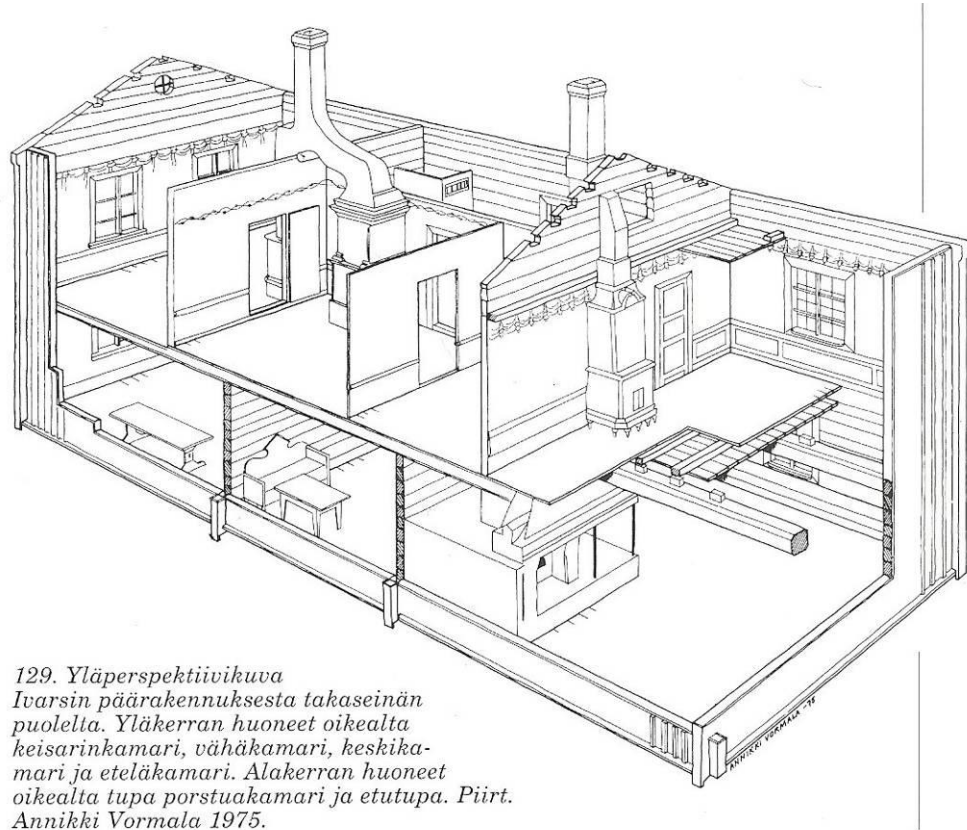
vassa, on yksitupaisen muodon lisäksi suutupa, joka sijoittuu porstuan / porstukamarin sivuun. Suutupa oli alkujaan lähinnä vierashuone tai varastotila ja myöhemmin myös työpaja tai maidon ja ruokatavaran säilytys huone. Hautajaisten, häiden ja kinkerien sattuessa suutupa järjestettiin juhlahuoneeksi. Suutuvasta on voitu myös erottaa sivukamari, jonne on kulku porstuasta, tai jatkoksi on rakennettu kamareita. (Vuorela 1949, 34-35; Härö & Kaila 1976, 14-18.)

Puolitoistakerroksisen asuinrakennuksen synnyn taustalla on säilytystilan muodostaminen ullakolle. Ullakolle saatettiin rakentaa myös vaate- ja makuuaittoja vastaavia kamareita. Ullakko oli tavallisesti vailla lämmitysmahdollisuutta. Matalaan ullakkotilaan valoa tuomaan ja julkisivua kaunistamaan asennettiin matalat räystäslasit eli haukanikkunat, jotka sijoitettiin suoraan alakerran ikkunoiden yläpuolelle. Kaksikerroksisten asuinrakennusten yleistyessä puolitoistakerroksiset asuinrakennukset saatettiin jälkikäteen uudistaa kaksikerroksisiksi. Kaksikerroksisissa asuinrakennuksissa toisen kerroksen ikkunat sijoitettiin myös symmetrisesti alakerran ikkunoiden kanssa. Toiseen kerrokseen rakennettiin alakerran huonejakoa vastaavat tilat, ja lämmönlähteinä olivat kakluunit. Asuinrakennuksen toinen kerros on rinnastettavissa kesäaitoihin ja suutupaan, jonka rakentaminen väheni toisen asuinkerroksen yleistyessä. Toista kerrosta käytettiin lähinnä kesäisin vieraskamareina ja nuorison nukkumapaikkana. (Vuorela 1949, 49-55.) (Kuva 2.)

4.3 Kuistit

Ennen kuisteja porstuan oven edessä oli portaana tavallisesti suuri laakakivi tai hirsiset rappuset. Vuoden 1860 jälkeen Pohjanmaalla alettiin rakentaa kuisteja porstuan oven eteen kaupunkien esimerkin mukaisesti. Ensimmäiset kuistit olivat avoimia, neljän profiloituneen pylvään varaan rakennettuja katoksia, joiden reunoilla saattoi olla istuinpenkit. Pylväät oli tavallisesti maalattu valkoisiksi ja muu osa punamullalla. 1800-luvun lopulla kuisteja laudoitettiin umpitilaksi ja varustettiin useilla pienillä ikkunoilla. Kuistin päätyyn maalattiin tavallisesti vuosiluku ja ruotsalaisilla alueilla myös lehtikiehkura. (Vuorela 1949, 68-72; 1975, 330-331; Härö & Kaila 1976, 22-24.) Kuisti tarjosi taitavalle kirvesmiehelle mahdollisuuden näyttää taitojaan erilaisten koristeluvaiheiden hallinnassa (Härö & Kaila 1976, 24). 1800-luvun

lopulla tai 1900-luvulla rakennetut kuistit heijastavat renessanssin ja klassisen tyylin vaikutusta (Härö & Kaila 1976, 22; Talve 1990, 47).

129. Yläperspektiivikuva Ivarsin päärakennuksesta takaseinän puolelta. Yläkerran huoneet oikealta keisarinkamari, vähäkamari, keskikamari ja eteläkamari. Alakerran huoneet oikealta tupa porstuakamari ja etutupa. Piirt. Annikki Vormala 1975.

Kuva 2. Etelä-Pohjanmaalta Seurasaaren ulkomuseoon siirretty tyyppillinen pohjalaistalo (Valonen & Vuoristo 1994, 87).

4.4 Sisätilat

Talon elämä on kautta aikojen keskittynyt tupaan. Tuvan kiinteä seinänvieruspenkki, korkoossängyt, nurkkakaappi ja seinäkello ovat perinteisiä tuvan kalusteita. Tuvan peräseinästä oviseinään kulkee perinteisesti kaksi koristeltua leipähirttä, jotka sitovat seinää sekä toimivat ripustimena leipävartaille ja –häkeille. Muuri sijaitsee ovensuussa siten, että sen vieressä sijaitsevasta ikkunasta on näköyhteys pihaan. Monesti rakennusten sisäseinät jätettiin piiluumisen jälkeen sellaisikseen. Sisäseinien paperointi ja maalaus saivat alkunsa vasta 1800-luvun puolivälissä ja

kamarien tapetointi 1800-luvun lopulla. (Vuorela 1949, 86-91; Härö & Kaila 1976, 20-22.)

4.5 Pihapiiri

Pohjalaistalojen pihapiirit ovat tavallisesti olleet umpipihaisia, mikä on tulosta säännönmukaisuuden noudattamisesta hedelmällisillä jokilaaksoihin muodostetuilla jokivarsikytilillä sekä sarkajaon vaikutuksesta, joka johti rakennusten säännöllisempään sijoitteluun yhteisillä, ahtailla tonteilla talojen veroluvun mukaan. Umpipihat loivat linnamaisen suojaavan vaikutuksen sekä täysin aidattuina suojan pe-toeläimiä vastaan. Suorakaiteen tai neliön muotoiset pihat olivat yhtenäispihoja tai useimmin rakennuksen, Pohjanmaalla usein tallin, avulla mies- ja karjapihaan jaettuja. (Vuorela 1949, 238-259; Härö & Kaila 1976, 24-26.) Mies- ja karjapihaan jaetusta umpipihasta on Etelä-Pohjanmaalla esiintynyt myös hajalleen sijoitettua mallia (Valonen & Vuoristo 1994, 74). 1900-luvulla tiukka pihajärjestely muuttui vapaammaksi isonjaon vaikutuksesta. Isojako kokosi talojen tilukset suuriin tiluskappaleisiin, jolloin rakennukset siirrettiin hajalleen peltojensa luo ja rakennuksia sijoitettiin käyttäen hyödyksi ympäristön ja luonnon mahdollisuuksia. Isoimmista taloissa päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluivat mm. vierastupa, lutti, aittoja, eläinsuoja ja säilytyshuoneita, kaivo, kellari ja käymälä sekä kauempana pihapiiristä sauna, paja ja riihi. (Vuorela 1949, 238-259; Härö & Kaila 1976, 24-26.)

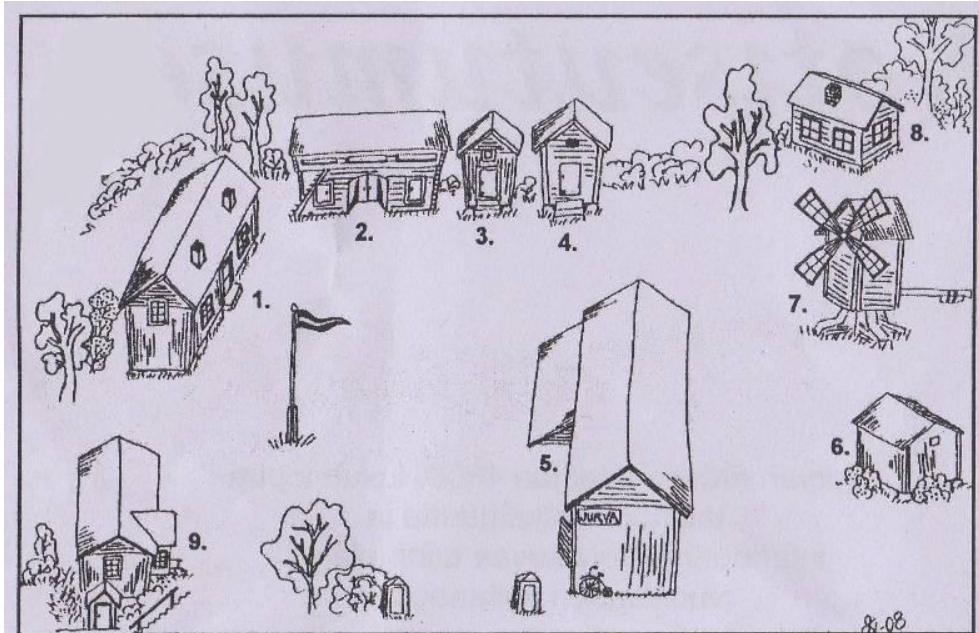
5 JURVAN MUSEO

5.1 Museon sijainti ja pihapiiri

Jurvan museoalue sijaitsee Kurikan Jurvassa osoitteessa Haapalantie 3. Jurvan kunta liittyi vuoden 2008–2009 vaihteessa Kurikan kaupunkiin, ja tällöin Jurvan museo siirtyi Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon toimialueelle ollen aikaisemmin Pohjanmaan museon alueella (Lehtimäki & Lehtisaari 2009, 1). Museoalue sijaitsee lähellä Jurvan keskustaa, syrjässä keskustaan johtavan päätien varressa Haapalan taloalueella, joka virallisissa papereissa on Mäki-Haapala. Museolle johtavan tien varressa on omakotitaloja sekä käyttämätön viljavarasto. Museoalueen ympärille on rakentunut eri-ikäistä omakoti- ja rivitaloasutusta.

1800-luvun lopun talonpoikaiskulttuuria edustava museoalue sijaitsee 0,6 ha:n suuruisella tontilla mäenrinteessä mäen laskiessa länsi-itä-suuntaisesti. Vieressä sijaitsevaa viljavarastoa rakennettaessa museon pihaan on ajettu paljon maata, erityisesti sen pohjois- ja itäreunalle (Vainionpää 2011). Museoalueen päärakennus (1), Haapalan talo, sijaitsee museon rakennuksista alimpana sijaiten rinteellä pohjois-etelä-suuntaisesti. Mäki laskee rakennusta kohden sen länsiseinältä. Päärakennuksen lisäksi 5-osainen liiteririvi (5), Haapalan aitta (3) sekä savusauna (6) ovat alkuperäisiä Haapalan rakennuksia sijaiten alkuperäisellä paikallaan. Liiteri sekä aitta reunustavat päärakennuksen eteen muodostuvaa pihaa. Liiterin ja Haapalan aitan tilat ovat pääosin museon varastotiloina. Liiteriin on suunnitteilla myös näyttelytila. Metsäisessä mäenrinteessä, hieman kauempana pihapiiristä sijaitsee savusauna sekä sen kanssa samassa linjassa alueelle siirretyt tuulimylly (7) ja nikkariperinnettä esittelevä Nikkarintupa (8). Muut alueelle siirretyt rakennukset, vilja-aitta (4) ja lutti (2) sijaitsevat alkuperäisen aitan kanssa samassa rivissä pihan reunalla. Harmaa aitta on rakennettu 1700-luvulla, ja se on alueen vanhin rakennus. Toimisto- ja arkistokäyttöön vuonna 2006 rakennettu uudisrakennus (9) sijoittuu päärakennuksen pohjoispuolelle, lähelle museopihan sisään-tuloa. (Kuvat 3. ja 4.) Museoalueen kasvillisuus on pääosin luonnonvaraista. Pihapiiri-

riin on siirretty vuonna 1979 kivi, jonka muoto herätti tuolloin keskustelua. Paikallislehden uutisessa kerrottiin Jurvan museon saaneen kivikautisen uhrikiven. Vaikka väitteelle ei ole saatu asiantuntijoiden vahvistusta, kivi saa olla paikallaan pihapiirissä. (Jurvan museo sai kivikautisen... 1979; Äystö 2011.)

Kuva 3. Museon pihapiiri pohjoisesta nähtynä. Ei mittakaavassa. (Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a).)

Kuva 4. Museoalueen sisääntulo

5.2 Haapalan talo

5.2.1 Rakenteet

Rakennus on alueelleen tyypillinen eteläpohjalainen kaksikerroksinen, paritupainen ja hirsirunkoinen talonpoikaistalo (Jurvan kotiseutumuseo. Ei julkaisuaikaa(a)). Rakennus on noin 17 m pitkä, 6.4 m leveä ja harjalle 6.3 m korkea. Pohjalaistaloksi rakennus on pienehkö, mutta sellaisena Jurvalle ominaisempi.

Rakennuksessa on vuoliaisrakenteinen satulakatto, jonka katteena on harmaa sementtitiili. Aluskatteena on vanha pärekate. Rakennuksessa on kolme punatiilitä savupiippua. Rakennus on vuorattu pystypeiterimalaudoituksella ja maalattu punamullalla. Muusta eteläpohjalaisesta rakennuskannasta eroavana piirteenä on räystäään alla oleva vaakalaudoitus, jota pidetään rannikon ruotsinkielisen alueen vaikutteena. Vaakalaudoitus on maalattu valkoiseksi yhdessä päätykolmioiden, ikkunarakenteiden, vuori- ja nurkkalautojen kanssa. Ikkunoita koristavat otsalaudat ovat siniset. Kuusiruutuiset tuplaikkunat on sijoitettu rakennuksen pitkille sivuille symmetrisesti, ja pohjoispäädyssä on yksi ikkuna toisessa kerroksessa ja eteläpäädyssä kolme, joista kaksi alhaalla ja yksi ylhäällä. Rakennuksen länsiseinällä olevassa sisäänkäynnissä on ulko-ovena kaksiosainen päällekkäisovi eli susiovi. Rakennuksen kivijalka on matala, luonnonkivistä ladottu. Rakennuksen alapohjana on säilynyt vanha multapenkkirakenne, joka on kunnostettu viimeksi vuonna 2010. Haapalan talo on alkuperäisellä paikallaan, ja rakennus on Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon toimialueella yksi kolmesta kotiseutumuseon päärakennuksesta, jotka sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan (Känsälä 2011). (Kuva 5.)

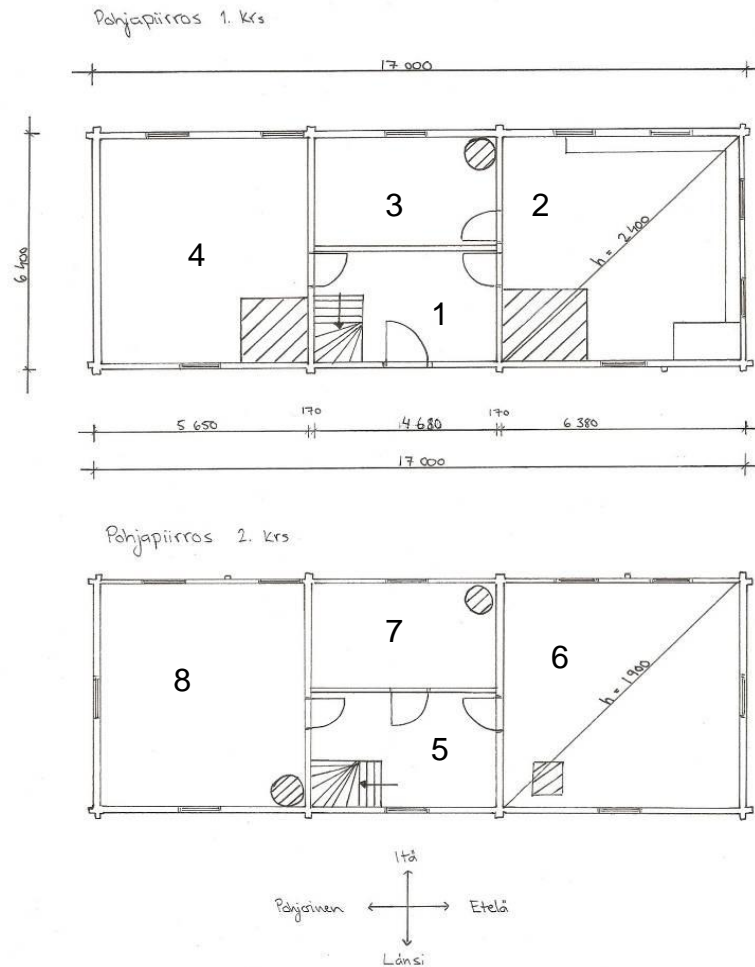

Kuva 5. Haapalan talo koillisesta nähtynä.

5.2.2 Sisätilat

Päärakennuksen interiöörinäyttely kuvaa talon elämää vuosisadan vaihteessa ja toisen kerroksen näyttelyhuoneeseen on tavallisesti järjestetty vuosittain vaihtuva näyttely (Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a)). Kesän 2010 aikana tehdyn päärakennuksen alapohjaremontin jäljiltä alakerta on nyt vailla kalusteita. Päärakennuksen korjaustyöt tulevat jatkumaan, joten interiöörinäyttely tullaan todennäköisesti rakentamaan uudelleen päärakennuksen remontin valmistuttua (Lehtimäki & Lehtisaari, 2009, 8).

Rakennuksen alakerrassa on porstua (1), tupa (2), tupakamari eli isännän kamari (3) ja suutupa (4). Porstuasta johtavat portaat toisen kerroksen porrashuoneeseen (5), jonka lisäksi kerroksessa on näyttelyhuone (6), flikkojen kamari (7) ja tekstiilivarasto (8). Portaiden alla on komero ja toisen kerroksen porrashuoneessa on ullakolle johtava luukku. (Kuva 6.)

Kuva 6. Haapalan talon pohjapiirrokset. Ei mittakaavassa.

Tuvan eteläseinällä on ruotsalaisvaikutteinen kiveä jäljittelevä koristemaalaus. Tuvan alkuperäisiä kalusteita ovat kellokaappi, kiinteät seinävieruspenkit sekä korokoossänky. (Kuva 7.) Suutuvassa ei ole kiinteitä kalusteita. Suutupa on aiemmin ollut jaettuna keskeltä kahteen osaan pohjois-etelä-suuntaisesti. Idän puoleinen huone on tuolloin ollut kylmähuone ja toinen puoli asuinkäytössä. Molempien tupien lattioissa on kellariluukut lattian alle. Molemmissa tuvissa on takkauunit; tuvan takkauuni on 1930-luvulta ja suutuvan 1800-luvulta (Jurvan Kotiseutumuseo, ei julkaisuaikaa(a)). Isännän ja flikkojen kamarissa sekä tekstiilivarastossa on peltikuoriuunit. Tekstiilivaraston uuniin on asennettu sähkövastus.

Kuva 7. Haapalan tupa. Takaseinällä koristemaalaus.

Rakennuksesta tehdyt mittapiirustukset löytyvät Seinäjoen ammattikorkeakoulun konservoinnin toimipisteen arkistosta, Jurva-Seuralta sekä tekijältä.

6 REKONSTRUKTIO

6.1 Rakennussuojelun sanastoa

Konservointi. Konservoinnissa rakennuksen, rakennusosien tai pintakäsittelyjen sellaisenaan säilymisen turvaamiseksi tehdään tarvittavat huoltotoimenpiteet (Mattinen 1997, 13).

Restaurointi. Restaurointia on rakennetun ympäristön, rakennuksen tai sen osan korjaus, jolloin kiinnitetään erityistä huomiota kohteen kulttuurihistoriallisiin arvoihin sekä vanhaan rakennustapaan. Restauroinnissa voidaan käyttää konservoivia, rekonstruoivia ja entistäviä toimenpiteitä. (Mattinen 1997, 13.)

Rekonstruointi. Rekonstruointia on kokonaan tai osittain hävinneen rakennetun ympäristökokonaisuuden, rakennuksen, rakennusosien tai pintakäsittelyjen tekeminen uudelleen tai täydentäminen säilyneiden dokumenttien pohjalta. Rekonstruktio on ongelmallisin ja laajamittaisin rakennussuojelun toimenpide. (Lilius 1979, 24; Lilius 1993, 101; Mattinen 1997, 13.)

6.2 Venetsian julistus 1964

Kansainvälinen julistus monumenttien suojelusta painottaa yhteistä vastuuta menneisyyden monumenttien säilyttämisestä, kaikessa aitoudessaan, tuleville sukupolville. Julistuksen on hyväksynyt 1964 Venetsiassa kokoontunut arkkitehtien ja teknisten asiantuntijoiden kansainvälinen kongressi. Venetsian julistusta edeltää vuodelta 1931 Ateenan julistus, joka auttoi alkuun kansainvälisen rakennusten suojelun ja restauroinnin periaatteet. (Kansainvälinen julistus., [Viitattu 15.2.2011].)

6.2.1 Monumentit ja niiden suojelu

Julistuksen mukaan monumentit on määritelty koskemaan yksittäisten arkkitehtiluomusten lisäksi myös kaupunkien ja maaseudun rakennusryhmiä, vaatimattomampia menneisyyden töitä, jolle ajan kuluminen on antanut kulttuurimerkitystä. Julistuksen päämääränä on suojella monumentteja taideluomuksina sekä historiallisina todistuskappaleina. Suojelun helpottamiseksi monumentteja tulisi käyttää johonkin yhteiskunnallisesti hyödylliseen tarkoitukseen kunnioittaen niiden historiallista ja taiteellista yleisilmettä. Myös monumentin ympäristökokonaisuutta on suojeltava. Monumentin suhteita tai sävyä muuttavaa uudisrakentamista, purkamista tai muunnosta ei pidä sallia ja sen siirtäminen on sallittua vain, jos se on ainoa keino monumentin suojelemiseksi. (Kansainvälinen julistus., [Viitattu 15.2.2011].)

6.2.2 Säilyttämisen menetelmät

Monumenttien säilymistä voi edistää käyttämällä nykyaikaisia konservointi- ja restaurointitekniikoita, joiden toimivuudesta on tieteellisiä ja kokemusperäisiä kokemuksia. Restauroinnin tavoitteena on säilyttää ja tuoda esiin monumenttien esteettinen ja historiallinen arvo, ja sen tulee pohjautua alkuperäisen materiaalin ja autenttisten dokumenttien kunnioittamiseen. Restauroinnin on päätyttävä siinä, missä otaksuma alkaa. Restauroinnin tavoitteena ei ole tyylin yhtenäisyys, joten monumentin eri aikakausina tehtyjä perusteltuja lisäyksiä on kunnioitettava. Lisäysten poistaminen ja alla olevien vaiheiden paljastaminen on oikeutettua vain, mikäli poistettava osa on merkitykseltään vähäinen sekä esiin tuleva materiaali on hyväkuntoinen, historialliselta, arkeologiselta tai esteettiseltä arvoltaan huomattava.

Hävinneiden osien täydentämisen on liityttävä kokonaisuuteen harmonisesti, mutta samalla täydennysten on erotuttava alkuperäisestä, jotta restauroinnilla ei väärennetä taiteellista eikä historiallista kokonaisuutta. Lisäykset voidaan sallia vain, jos ne eivät häiritse rakennuksen mielenkiintoisia osia, perinteistä miljööttä, komposition tasapainoa tai sen suhdetta ympäristöönsä ja lisäyksillä on nykyajan leima.

Kaikki rekonstruoiminen on suljettava pois, ja sallittavaa on vain olemassa olevien, mutta irronneiden osien liittämisen paikoilleen. Täydentävä materiaali on voitava tunnistaa, ja sen muoto on palautettava mahdollisimman vähällä materiaalilla.

Kaikessa säilyttävässä toiminnassa on aina noudatettava täsmällistä dokumentointia laatimalla työstä raportti, joka sisältää kaikki kunnostustyön vaiheet. Raportteja tulee havainnollistaa piirroksin ja valokuvin. Dokumentointi on tallennettava ja pidettävä tutkijoiden saatavilla. (Kansainvälinen julistus., [Viitattu 15.2.2011].)

6.3 Rekonstruointi

Rekonstruointi voi tulla kysymykseen vain rakennuksissa, joilla on ollut useita rakennusvaiheita. Rakennusta ei välttämättä palauteta rekonstruoinnilla sen alkuperäiseen asuun, vaan rekonstruoinnin tavoitteeksi voidaan valita myös jokin rakennuksen myöhemmistä rakennusvaiheista. (Lilius 1993, 101.)

Rekonstruoinnista voidaan erottaa neljä erilaista tilannetta, joista ensimmäisessä rakennus palautetaan rekonstruktion avulla johonkin sen aikaisemman rakennusvaiheen mukaiseen asuun poistamalla myöhemmät lisät ja muutokset. Rekonstruoinnin edellyttäessä purkamista joudutaan rakennusta usein myös täydentämään / rekonstruoimaan puretuilta osin. Toisessa tilanteessa rakennus palautetaan rekonstruoinnin avulla johonkin sen aikaisemman rakennusvaiheen mukaiseen asuun rakentamalla uudelleen / rekonstruoimalla myöhemmin puretut osat. Kolmannessa tilanteessa rakennus palautetaan rekonstruoinnin avulla johonkin sen aikaisemman rakennusvaiheen mukaiseen asuun rakentamalla uudelleen / rekonstruoimalla myöhemmin muutettuja yksityiskohtia. Neljännessä tilanteessa päätetään toteuttaa jokin alkuperäinen suunnitelma, joka ei ole aiemmin toteutunut. Tässä nk. jälkeistoteutuksessa rekonstruointi voi kohdistua johonkin laajemman kokonaisuuden osakokonaisuuteen, toteutumatta jääneeseen yksityiskohtaan tai toteutunut yksityiskohta muutetaan vastaamaan alkuperäisiä suunnitelmia. (Lilius 1993, 101.)

6.3.1 Rekonstruoinnin historia Suomessa

1800-luvulla restaurointia toteutettiin tyylihistoriallisin metodein eli uskoon ”puhtaan tyylin olemassaolosta” sekä ”tyylin optimoinnilla”. Usko ”puhtaan tyylin olemassaoloon” tarkoitti uskoa, että kohteessa on alun perin ollut, tai on suunniteltu, ”puhtaan tyylin” mukaiset muoto-ominaisuudet, vaikkei niistä olisikaan merkkejä kohteessa. ”Tyylin optimoinnissa” restauroitava kohde rekonstruoiitiin ”puhtaan tyylin” mukaiseen asuun purkamalla myöhemmät lisät ja muutokset sekä täydentämällä sitä puuttuvilta osiltaan. Tyylihistorian metodeja on toteutettu esimerkiksi Turun tuomiokirkossa sekä Naantalin kirkossa, ja lisäksi tehtiin laajoja suunnitelmia keskiaikaisiin linnoihin. 1900-luvun jälkeen tyylihistoriallista restaurointia sekä rekonstruointia noustiin vastustamaan. 1920- ja 30-luvuilla rekonstruointia ei juuri tapahtunut. 1950- ja 60-luvuilla rekonstruointi tuli käyttöön restaurointitilanteissa, koska periaatteena oli, että kaikki uusi tehtiin oman ajan tyyllillä. 1960-luvulla tehdyistä rekonstruoinneista mainittakoon Turun linna, Olavinlinna ja Hämeen linna. Turun linnassa rekonstruoidun kasettikaton alkuperäisestä ulkonäöstä ole tietoja, vaan katto mukailtiin ruotsalaisten 1500-luvun esikuvien mukaisesti. Olavinlinnassa ja Hämeenlinnassa sovelletut rekonstruoinnit perustuvat tutkittuun tietoon. Rekonstruointiin suhtauduttiin yleisesti ottaen kielteisesti 1960-luvun loppuun saakka. 1970-luvulla tapahtui virallisella tasolla muutos myönteisempään suuntaan ja rekonstruointia suosittiin melko laajasti. 1980- ja 90-luvuilla rekonstruointia käytettiin monissa kohteissa jossain määrin ja suhtautuminen tällaisiin korjauksiin oli myönteisempää. (Lilius 1993, 102-107.)

6.3.2 Rekonstruktion ongelma

Rekonstruoinnissa puututaan menneen ajan tekemiin päätöksiin, poistetaan informaatiota menneisyyden ihmisten toiminnasta, muutetaan historiaa mieleisemmäksi ja pidetään valitsemaamme tyylihistoriallista vaihetta tärkeämpänä, poistuvan vaiheen kustannuksella. Rakennuksessa tapahtuneet muutokset ovat osa historiaa ja historiallista prosessia, joten rekonstruointi muuttaa tietoisesti näkyvää historiaa. Rakennuksen säilyttäminen historiallisena dokumenttina ei ole siis mahdollista rekonstruoinnin kautta.

Rekonstruoinnin toteuttamista on pohdittava tarkoin, mutta kiellettyä se ei ole. Historian merkittävät ja vähemmän merkittävät tapahtumat ovat aikasidonnaisia. Selvän ja laaja-alaisen toimenpiteen voidaan ajatella olevan merkittävämpi. Restauroinnin yhteydessä oleellista on se, mitä menneisyys on kokenut merkittävänä, koska restaurointihan pyrkii juuri turvaamaan menneisyyden ihmisten merkittävien saavutusten säilyttämisen; omat näkemyksemme merkittävydestä kun saattavat vaihdella. Rekonstruktion periaatteellinen oikeutus liittyy kysymykseen rakennuksen eri vaiheiden historiallisesta ja taiteellisesta merkittävydestä. Mitä selvemmin voimme osoittaa rakennuksen myöhemmät muutokset vähemmän merkittäviksi, sitä perustellumpi rekonstruktio on. (Lilius 1993, 107-109.)

Rekonstruointi on oikeutettua tuhoutuneen rakennuksen jälleenrakentamisen kohdalla, jos rakentaminen suoritetaan välittömästi tuhon jälkeen ja ennen tuhoutumista tehtyjen tarkkojen dokumentointien pohjalta. Rekonstruointi ei ole oikeutettua, jos rekonstruoinnin tieltä joudutaan hävittämään rakennusmuistomerkin myöhempiä vaiheita tai aikoja sitten hävinneen rakennusvaiheen palauttamista rekonstruoinnin avulla. Kauan sitten hävinneiden kohteiden rekonstruointien kohdalla joudutaan väistämättä oletuksen tielle ja oman aikamme tulkintaan siitä, mitä todennäköisesti aikaisemmin oli. Rekonstruktio on aina säilyneiden dokumenttien yksi tulkitsemistapa. Vanhojen rakennusten historia on muutosten historiaa, minkä selvittäminen tuo esille rakennuksen kokeman monivaiheisen historian, ja vanhuutta osoittavat rakennetut dokumentit olisi pyrittävä säilyttämään korjausten yhteydessä. ”Entistetty”, ”alkuperäiseen asuun palautettu” monumentti vaikuttaa ikävältä ja persoonattomalta. Eikä rekonstruoidun monumentin tulevissa korjauksissa tule olemaan muuta tutkittavaa kuin tämän rekonstruktioityön yhteydessä tehdyt kirjalliset ja kuvalliset muistiinpanot. (Kairamo 1987, 104; 1993, 121.)

6.3.3 Perusvaatimukset

Rekonstruointiin päädyttäessä on sille asetettu tietyt perusvaatimukset ja sen on oltava tosi. Rakennusta ei saa muuttaa sellaiseen asuun, jossa se ei ole koskaan historiansa aikana ollut. Rakennuksesta ei myöskään saa ottaa esille eri-ikäisiä vaiheita, jotka eivät ole koskaan olleet esillä yhtä aikaa. Rekonstruoinnilla on olta-

va arkkitehtoninen muoto ja ajan yhteys, eli arkkitehtonisen muodon tulee ilmaista se ajankohta, jolloin muoto on syntynyt. Arkkitehtoninen muoto on taiteellista ja historiallista informaatiota, joten sen tulee olla totuudellista ja aitoa. Rekonstruoinnin tulee myös noudattaa alkuperäisen muodon edellyttämiä materiaaleja ja työtapoja.

Välttämällä arkkitehtonisen muodon ja alkuperäisen muodon edellyttämien materiaalien ja työtapojen välille syntyvää ristiriitaa rekonstruoidun muodon yhteyteen on hyvä liittää jokin vihje sen syntyajasta, esimerkiksi pieni vuosiluku. Näin rekonstruktio liittyy historialliseen informaatioon. (Lilius 1979, 25-26; 1993, 109-110.)

Rekonstruoinnissa on myös pohdittava rekonstruoinnin määrä: paljonko rakennusta voi rekonstruoida, jotta voi sanoa sen vielä olevan alkuperäinen eikä muokkaamme uusi teos (Lilius 1993, 109-110).

6.4 Rekonstruointi ulkomuseoissa

Ulkomuseoissa käytettyjen rekonstruktioiden pohdinnassa keskitytään tässä lähinnä Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon alueeseen, johon Jurvan museokin tällä hetkellä kuuluu. Ulkomuseoissa mahdollisesti suoritetuista rekonstruoinneista on todella vähän tietoa. Suurin osa museorakennuksista on siirretty museorakennuksiksi nykyisille paikoilleen. Siirtojen yhteydessä tehdyistä muutoksista ei ole yleensä mitään tietoa. Yleisenä periaatteena on kuitenkin ollut, että siirtojen ja yleensäkin muutosten yhteydessä on poistettu uudempia rakennusosia yrittäen tällä tapaa esittää rakennuksen alkuperäisasu. (Känsälä 2011.)

Ulkomuseoissa rekonstruktioon on turvauduttu useimmiten katteiden sekä tulisijojen osalta, sillä nämä rakenteet ovat museorakennusten siirtojen yhteydessä jouduttu purkamaan ja rakentamaan uusina rakenteina pystytyksen yhteydessä (Känsälä 2011). Samoin käy monille pintakäsittelyille, uunien piipuille ja perustuksille (Kaila ym. 1987a, 15). Purettavat rakenteet on dokumentoitava todella hyvin ennen purkua, sillä tällöin näillä dokumenteilla on suuri dokumentaarinen arvo toisin kuin uusitulla, alkuperäisen kaltaisella rakenteella, jolla ei ole dokumenttiarvoa (Kaila ym. 1987a, 4). Uusitulla rakenteella on toki käyttöarvoa, joka esimerkiksi

ehjissä katteissa on suuri. Museorakennusten tulisijat ovat usein käyttämättömiä, jolloin uusitun tulisijan arvo on lähinnä kokonaisvaikutelman luominen opetukselliseen tarkoitukseen. Vastaavasti on katteissa, kun rakennukseen on palautettu jokin vanhempi katemateriaali ja poistettu nykyinen, myöhemmin tullut katetyyppi. (Känsälä 2011.)

Esimerkkinä ulkomuseoiden toimenpiteistä mainittakoon myös tekijän konservoinnin opintoihin kuulunut työjakso Seurasaaren ulkomuseossa keväällä 2010, jolloin ryhmä työskenteli Seurasaaren ulkomuseossa viikon ajan vuonna 2004 aloitetun kartanohankkeen parissa. Työkohteena oli Kahiluodon kartanon puretun avokuistin osien kunnostaminen kuistin tulevaa palauttamista varten. Kahiluodon kartano on rakennettu Taivassalossa, todennäköisesti vuonna 1790. 1800-luvun alkuvuosina kartanon kahden sisäänkäynnin eteen on rakennettu pitkä avokuisti. (Valonen & Vuoristo 1994, 108,111.) Kartano myytiin museolle ja siirrettiin Seurasaareen vuonna 1926 (Kahiluodon kartano... 2.7.2009). Myös kuisti pystytettiin Seurasaareen, mutta purettiin 1950-luvulla (Jauhijärvi 2006, 23). Purkamisen taustalla oli todennäköisesti halu esittää museorakennukset niiden ensimmäisessä asussa. Kuisti oli myös huonokuntoinen ja roiski sadevettä rakennusrungon seinään. Puretun kuistin alkuperäisiä kaiteiden ja rungon osia löytyi sattumalta Seurasaaren varastosta ja tämä antoi perusteet kuistin palauttamiseen. Kuistin palauttamista puolsi myös se, että kuistin katon jäljet näkyvät seinän laudoituksessa, jota on uusittu kuistin roiskeveden tuhoamilta osilta. Palautettava kuisti muodostaa myös rakenteellisen suojan ulko-oville sääoloja vastaan. Alkuperäisiä osia oli kunnostettava ja täydennettävä ja lisäksi kuistiin tulisi rakentaa uusi kivijalka, portaat sekä kattorakenteet. Uusien rakenneosien toteuttamisessa apuna käytetään olemassa olevaa valokuvaa sekä perinnerakentamistaitoja. Kahiluodon kuistin palauttaminen vastaa osittain Liliuksen rekonstruointitilanteista tilannetta kaksi, jossa uudelleen rakentamalla palautetaan rakennus sen aikaisemman rakennusvaiheen asuun. Tilanne on onnellinen siinä mielessä, että koristeellisia yksityiskohtia on olemassa uudelleen käytettäväksi tai ainakin malliksi, jonka perusteella uusi, vastaava osa voidaan rakentaa.

7 KUISTI

7.1 Kuistien kehittyminen ja historia

Ensimmäiset oven suojaksi tehdyt rakennelmat olivat pisteporstuoita, jotka rakennettiin yksitupaisen asumuksen oven eteen nojalleen ladotuista riu'uksista. Eteisen kokoa ja umpinaisuutta voitiin säädellä tilatarpeen ja sääolojen mukaan muuttamalla seipäiden asentoa ja sijaintia. Keski- ja Itä-Suomessa pisteporstuaa on käytetty myös keittokotana sekä varastotilana. (Vuorela 1949, 26-27; Korhonen 1991, 36-37.) Pisteporstuan kanssa samanaikaisesti esiintyy myös päätykatosta, joka muodostettiin jatkamalla katon lappeita jonkin matkaa oven päälle ja tukemalla näin syntynyt katos ulkonurkistaan pilareilla maahan (Vuorela 1949, 27; Korhonen 1991, 276). Asuintuvissa nämä kehittyivät vähitellen kiinteärakenteisiksi, hirrestä salvotuiksi huoneiksi, porstuoiksi, joiden perältä saatettiin erottaa erillinen, usein kylmillään oleva porstuakamari (Vuorela 1949, 28-29). Asuintilan kasvattamiseksi saatettiin asuintupaa vastapäätä sijoittaa myös huone, joka yhdistettiin asuintupaan läpikuljettavalla porstualla. Huonetta käytettiin saunana, riihenä tai aittana ja myöhemmin siitä kehittyi paritupaisen asuinrakennuksen suutupa. (Vuorela 1949, 37-38, 43-44; 1975, 307-308, 329-330.)

Kuisti on siis käytännön tarpeista porstuan eteen muodostunut rakennusosa, joka määritellään seuraavasti: ”Kuisti on rakennuksen ensimmäisestä kerroksesta alkaen yksi- tai useampikerroksinen rakennusrungosta ulkoneva katettu oveneteisrakennelma” (Korhonen 1991, 487). Kuistin tehtävänä on suojata sisäänkäyntiä saateelta ja kinostuvalta lumelta, ja lisäksi se tarjoaa penkkeineen varjoisan tilan kesähelteellä ulkona olemisen sijaan. Umpikuisti toimii siirtymäalueena ulkoa sisälle tultaessa ja vähentää sään vaikutuksia sisäänkäynnin kohdalla mahdollistaen asuintilojen tuuletuksen myös sateella. Kylmä umpikuisti on sisä- ja ulkotilan välimuoto. Kuisti toimii myös kulkua helpottavana porrarakenteena ja tarjoaa kuivaus- ja varastotiloja orsillaan sekä penkeillään. Kuistin tehtävänä on myös toivottaa

taloon tulevat vieraat tervetulleiksi, todistaa paikallista puuseppä- ja kirvesmiestaitoja sekä osoittaa omistajansa muotitietoisuutta. (Korhonen, 1991, 413; Tomminen 2000, 2-3.) Pihapiiriin rakennetuilla erilaisilla kuisteilla osoitettiin rakennusten tai tilojen ja niiden käyttäjien eriarvoisuutta (Korhonen 1991, 414).

Kuistimuotojen kehityksessä varhaisin kuistimalli on avokuisti, joka käsittää pylväiden varaan asetetun auma- tai taitekatteen, jonka suojaan usein myöhemmin lisättiin lattia, kaiteet ja istuinpenkit. Myöhempi tyyppi, umpikuisti, on laudoitettu, eristämätön rakenne, jossa on yksinkertaiset, suuret ikkunat. (Lång-Kivilinna 1997, 4; Tomminen 2000, 2-3.) 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa yleistyivät kaksikerroksiset umpikuistit ja kuistin luonne muuttui koristeellisesta ja edustavasta entistä käytännöllisemmäksi. Nämä suuret ja umpinaiset kuistit eivät useinkaan sopineet talon ilmeeseen. (Lång-Kivilinna 1997, 5.)

Kuisteista on mainintoja asiakirjoissa 1600-luvulta lähtien (Korhonen 1991, 487), mutta kuistien rakentaminen yleistyi vasta 1800-luvulla länsirannikolla, leviten sieltä muuallekin maahan. Kuistien rakentamisen kultakausi oli 1800-luvun lopulla. (Tomminen 2000, 2.) Kuistien tekijöistä on olemassa vähän tietoja. Rakentajista voidaan kuitenkin erottaa kolme ryhmää: oman talon väki, tavalliset kirvesmiehet ja kuistinikkarit yhdessä tai erikseen lasimestareiden kanssa. (Korhonen 1991, 331.) Suurimman osan talonpoikaisista kuisteista on todennäköisesti rakentanut talonväki itse (Korhonen 1991, 485). Pohjanmaalla vallitseva kuistityyppi 1800-luvulla oli nelipilarinen, satulakattoinen, pystyliestekaiteinen kuisti. 1800-luvun lopulla vallitsevaksi kuistityypiksi tuli yksiovinen, kaksikerroksinen umpikuisti, joita rakennettiin runsaasti. (Korhonen 1991, 504, 506.) Pohjanmaalla esiintyneitä kuistityyppejä on tavattavissa myös pohjalaisalueen ulkopuolella reissanneiden kirvesmiesten rakentamina (Härö & Kaila 1976, 24).

Ensimmäinen kuistejakin sisältävä mallipiirroskirja, ”Maatalous-rakennuksia”, julkaistiin vuonna 1891 (Korhonen 1991, 359). Ennen tätä ja kauan mallipiirroksien julkaisemisen jälkeenkin talonpoikien rakentaminen, myös kuistien osalta, sai mallinsa naapureilta, pitäjän perusmallista, julkisista rakennuksista, kaupungeista tai rakentajan suunnitelmien mukaan (Korhonen 1991, 334, 384). Asukkaiden muotitietoisuuden osoittajana kuistista haluttiin tehdä edustava, talon käyntikortti, ja sen

viimeistelyyn kiinnitettiin suurta huomiota. Kuisteissa käytettiin tavallista koristeellisempia ikkuna- ja laudoitusmuotoja. Kuistit maalattiin usein erivärisiksi kuin rakennuksen runko, koska haluttiin kuistien erottuvan muusta rakennuksesta. Yksinkertaisemmissakin rakennuksissa kuistiin saatettiin käyttää höylälautaa ja öljymaalaa. (Collander 1999, 51; Tomminen 2000, 2.)

Kuisti edustaa monesti eri tyyliä kuin itse talo. Kuisti saatettiin rakentaa myöhemmin, kun rakennusrunko oli seissyt valmiina ja seinähirret olivat ehtineet laskeutua ja etsiä lopullisen asentonsa. Tällöin seinän mahdollinen liikkuminen ei vetänyt seinään kiinnitettyä kuistia vinoon. (Korhonen 1991, 399,401.) Hirsiseinän laskeutuminen kestää vähintään kaksi vuotta, mutta 3-4 vuotta on tavallinen aika (Kaila 1997, 287). Kuistin rakentamisesta on saattanut siirtää myös kustannussyt. Kuistin rakentaminen aiheutti kustannuksia ainakin raaka-aineiden osalta ja mahdollisesti myös ammattityövoiman palkkojen takia. Kuisti koettiin rakennuksessa arvokkaaksi yksityiskohdaksi, joka saatettiin lisätä rakennusrunkoon myös samalla, kun tiloja jatkettiin kamareilla, joiden käyttöönotto merkitsi asumisolojen eriytymistä ja hienostumista. Sama merkitys voidaan olettaa olevan silloin, kun kuisti tehtiin rakennusrungon vuorauksen tai peruskorjauksen yhteydessä. Kuistin rakentamisen taustalla saattoi olla myös suuri juhla, häät, jolloin talo saatettiin juhlaan rakentamalla kuisti tai uudistamalla vanha kuisti. Muodistamishalun iskiessä kuistin rakentamisen katsottiin uudistavan rakennusta riittävästä ja rakennusrunko jätettiin tällöin monesti uudistamatta. Yleisesti ottaen kevytrakenteisia kuisteja myös uudistettiin usein muodin mukaisiksi tai jopa korvattiin uusilla vanhojen käytä epäkäytännöllisiksi. Kokonainen kuisti saatettiin myös siirtää talosta toiseen. (Korhonen 1991, 274, 401-402; Lång-Kivilinna 1997, 4.) Satakunnan Siikaisissa kerrotaan kuistin siirretyn hevosen reessä talvella jäätä pitkin sekä talon tyttären vieneen kuistin uuteen kotiinsa myötäjäisinään (Collander 1999, 33).

7.2 Haapalan kuisti

Seuraavat havainnot on tehty kuistista olemassa olevista dokumenteista eli ennen vuotta 1963 otetusta mustavalkoisesta valokuvasta (Kuva 8.), vuonna 1954 tehdystä piirroksesta (Kuva 9.) sekä rakennuksen nykytilan perusteella (Kuva 10.).

Kuva 8. Haapalan kuisti. Päärakennuksen vasemmalla puolella näkyvässä tallin nurkkaa. (Jurva-Seuran arkisto.)

Kuva 9. Haapalan pihapiiri vuonna 1954 etelästä piirrettynä. Piirroksessa päärakennus kuisteineen, liiteri sekä vasemmalla aitta ja leikkimökki. (Mikkilä 1954.)

Kuva 10. Haapalan talo nykyisin, julkisivu länteen.

Päärakennuksen pihan puolella, länsiseinällä sijainnut kuisti on ollut rakennuksen keskellä, porstuan edessä. Kuisti on vastannut leveydeltään melko tarkasti porstuan leveyttä kuistin seinien alkaessa todennäköisesti rakennusrungon väliseinähirsien päiden kohdalta. Kuistin harja on yhtynyt rakennusrungon räystääslinjaan.

7.2.1 Rakennusrungon tutkiminen kuistin osalta

Maalipinta. Rakennusrungon seinäpinnassa on havaittavissa kuistin hahmo maalipinnan sävyeroina. Kuistin takana olleelta alueeltaan maalipinta on ympäröivää aluetta kirkkaampi. (Kuva 11.) Tällä alueella on myös havaittavissa jälkiä valkoisesta maalista. Valkoista maalia on erityisen selvästi ulkovuorauksen leveissä laudoissa, aivan pystyrimojen vieressä. Seinän yläosan valkoisessa vaakalaudoituksessa näkyy myös patinoituneena katon linja.

Ulkovuoraus. Kuistin hahmo on havaittavissa myös ulkovuorauksen listoissa. Vaakalaudoituksen alareunassa kulkevasta listasta puuttuu toisen kerroksen ikkunan kummankin puolen 12 cm:n (B) ja 15 cm:n (A) levyiset palat. Nämä kolot ovat

Kuva 11. Kuistin hahmo rakennusrungon seinäpinnassa.

noin 46 cm:n etäisyydellä ikkunasta. Vuorauksen pystyrimoissa on jatkoskohta toisen kerroksen ikkunan otsalaudan keskeltä laskien kummallekin sivulle noin 4.7 metrin korkeuteen rakennuksen helmasta mitattuna (C ja D). (Kuva 12.) Linja D jatkuu myös väliseinähirsien ylitse katkaisten yhden pystyriman. Vuorauksen leveissä laudoissa ei ole jatkoskohtaa tällä linjalla. Ulkovuoraus on kuistin takana olleelta osaltaan paremmassa kunnossa kuin länsiseinän vuoraus muuten. Kuistin katto on kenties roiskinut sadevettä seinään ja kuluttanut maalipintaa, mikä näkyy tuvan ja suutuvan ulkoseinien kohdalla. (Liite 1.)

Kuva 12. Vaakalaudoituksen alareunan vaakalistassa on kolot sekä ulkovuorauksen pystyrimoissa jatkoskohdat.

Tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan todeta toisen kerroksen porrashuoneen ikkunan olevan alkuperäinen ja kuistin peittäneen ikkunan suurelta osalta. Myös kuistin katon muoto ja sijainti on jäljitettävissä. Katto on kulkenut linjojen C ja D yläpuolella; linjan yläpuolella näkyy maalipinnassa myös katon tukirakenteen hahmo. Pystyrimojen jatkoskohdan synnylle ei ole tiedossa varmaa syytä. Todennäköisesti pystyrimat ovat olleet poistettuina kuistin ollessa paikoillaan ja poistetut rimat on uusittu kuistin purkamisen jälkeen. Valkoinen maali vuorauksen pinnassa on suurella todennäköisyydellä siksi, että kuistin sisätila on ollut maalattuna vaaleaksi myös tämän seinän osalta. Tätä tukee museosta vuonna 1969 otettu valokuva, jossa kuistin kohta erottuu muusta seinäpinnasta vaaleana. Vaalealla osuudella saattaisi olla pystyvuoraus kuvassa näkyvien varjojen perusteella. (Kuva 13.) Tietojen perusteella pääteltynä nykyisen vuorauksen leveät laudat olisivat olleet kuistin sisäseinänä ja valkoiseksi maalattuina, ja siksi se nyt erottuu muusta maalipinnasta eri sävyisenä. Varmuutta ei kuitenkaan ole, ovatko kuistin tällä sisäseinällä olleet tällöin pelkästään nykyisen ulkovuorauksen leveät laudat vai tähän päälle tehtynä vielä jokin erillinen seinäpinta.

14,065. Museo vuonna 1969. 573

Kuva 13. Museo vuonna 1969, jolloin kuisti on jo purettu (Vettenranta 1969).

Perustuskivet. Rakennuksen edessä maanpinnan alla on kuistin perustukseksi sopivia luonnonkiviä. Kivet lähtevät porstuan eteläpuoleisen väliseinän kohdalta kohti pihaa ulottuen reilun kahden metrin päähän. Kivet sijaitsevat nykyisen maanpinnan alla ollen rakennusrungon kivijalan yläpintaa huomattavasti matalampana. (Kuva 14.) Kyseiset kivet sopisivat osaksi kuistin eteläseinän perustusta. Osa kivijalasta on saatettu poistaa, tai kivien päältä ovat suoraan alkaneet kuistin puurakenteet. Tutkimuksissa ei löytynyt perustuskiviä kuistin muiden seinien kohdalta.

Kuistin koko. Tutkimuksissa ei löytynyt tarkkoja tietoja kuistin koosta. Kuistin sijoituessa porstuan eteen kuistin leveydeksi kuitenkin voidaan olettaa 468 cm. Löytyneiden perustuskivien perusteella kuistin syvyys olisi 210 cm. Valokuvista tehty-

jen päätelmien perusteella kuisti olisi kuitenkin syvempi, noin 300-350 cm. Erityisesti kuvan 8 mukaan kuistin syvyys ei voi jäädä kahteen metriin tikkaiden asentoa tarkasteltaessa. Kuistin korkeus harjalle olisi 490 cm.

Kuva 14. Tutkimuksissa löytyneet kivet.

7.2.2 Perustus

Kuistin perustuksen korkeus on riippuvainen rakennusrungon perustuksen korkeudesta, joten tässä tapauksessa kuistin perustus on ollut melko matala. Kuistien matala ja yksinkertainen perustus on saatettu rakentaa kahdesta tai kolmesta hirsikerrasta. Myös nurkkakiviä on sijoitettu kuistin alle painumisen ja maatumisen estämiseksi. (Korhonen 1991, 172; Tomminen 2000, 4.)

7.2.3 Runkorakenne

Haapalan kuisti on pohjakaavaltaan nelikulmainen, puolitoistakerroksinen umpikuisti, jonka seinärakenteen erottaminen kuistista olevasta ulkokuvasta on hanka-

laa. Runkona saattaa olla hirsi, jonka suojaksi on tehty vuoraus tai lautarakenteinen runko, joka on vuorattu ainakin ulkopuolelta. Hirsirakenteiset kuistit ovat kuitenkin harvinaisia (Korhonen 1991, 192), joten voisi olettaa seinän olevan rankorakenteinen. Rankorakenteisen umpikuistin seinärungoksi tehtiin runkokuusta kehikko, jonka pystysuorat pilarit yhdistettiin kehikolla (Korhonen 1991, 193). Umpikuistien runko koostui nurkkapilastereiden lisäksi päätyseinään lisätystä kahdesta pilasterista. (Korhonen 1991, 173). Ikkuna- ja oviaukkojen reunaan asetettiin ohuemmat pilasterit. Pilastereiden välejä tuettiin vino- ja poikkituilla. (Keinänen 2001, 17.) Kehikon päälle rakennettiin kattorakenteet. Rakennetta voitiin tukevoittaa pilastereita yhdistävillä tukiristikoilla. Rakenteen päälle naulattiin ulkovuoraus ja mahdollisesti myös sisäpuoli laudoitettiin. (Korhonen 1991, 193.)

7.2.4 Julkisivut

Kuistin ulkovuorauksena on sekalaudoitus. Seinän yläosa päätykolmioineen on vaakalaudoitusta ja ikkunoiden alapuolinen osuus pysty-laudoitusta, jolla on peitetty kuistin perustus. Tämän mallin laudoituksissa yläosan vaakalaudoitukseen on käytetty ponttilautaa (Korhonen 1991, 198). 1800-luvulla on ollut käytössä sekä puoli- että täyspontattua vaakavuorausta (Kaila, Pietarila & Tomminen 1987b, 42). Höylätty ponttilauta saapui Suomeen vuoden 1800 tienoilla ja Pohjanmaan kaupunkeihin 1800-luvun puolivälissä (Korhonen 1991, 195-196; Rahola 2000, 2). Kyseinen sekalaudoitustyyppi on harvinainen, mutta Haapalan kuistia vastaavissa kuistityypeissä ominainen. Tällainen laudoitus on harvinainen, koska tavallisesti kuistien sekalaudoituksilla on korostettu päätykolmioita, vaikka myös ikkunoiden ylä- ja alapuolisen vyöhykkeen korostaminen on tavallista. Haapalan kuistin laudoitusmallin käyttöaika ulottuu kuisteissa 1840-luvulta 1800-luvun loppuun. (Korhonen 1991, 197-198.) Pysty-laudoituksen alaosassa on kivijalan paikkaa merkkäva vaakalista, ja vastaava lista on myös pysty-laudoituksen yläreunassa.

Seinän yläosassa on valkoiseksi maalatut nurkkalaudat, mutta tuulilaudat ovat mahdollisesti maalaamattomat sekä vailla koristusta. Räystään alustaa kiertää voimakas, valkoiseksi maalattu listoitus, jonka mahdollisesta profiloinnista ei saa selvää kuvan perusteella, kuten ei muistakaan listoista tai vuorauslaudasta. Räys-

täänaluskoristelun profiloituneet koristelaudat eli riimahirret ovat esiintyneet alkujaan päärakennuksen räystäään ja ylimmän seinähirren välisenä koristeluna ja luonnollisesti siirtyneet myös kuistien sekä piharakennusten koristuksiksi. Kuistien riimahirret on tehty profiloituneiden kapeista laudoista tai listoista. Riimahirret ovat tavallisia Pohjanmaan talonpoikaisrakennuksissa ja tulivat käyttöön 1800-luvun lopulla, umpikuistien kanssa samoihin aikoihin. (Korhonen 1991, 248-249.)

Kuvanottohetkellä kuistin maalipinnan voi todeta olevan rakennusrungon punamullattua pintaa vaaleampi tai kokonaan maalaamaton. Muistitietojen mukaan kuisti olisi ollut 1900-luvun puolella maalattuna punamullalla, kuten rakennusrunkokin (Mikkilä 2011). 1800-luvun lopulla umpikuisteja maalattiin punamullalla ja listat valkoisella, kuten rakennusrungossakin tavattiin tehdä. Tämän jälkeen julkisivuväriä muotiin tuli keltainen vihertävin tai sinertävin koristeosin ja myös valkoista, usein taitettuna, käytettiin keltaisen öljymaalin rinnalla. (Korhonen 1991, 259-260; Tomminen 2000, 4.) Oven väri on tavallisesti poikennut kuistin seinäpinnan väriydestä tummempana tai vaaleampana; myös oven sisäpinta on ollut samanväriäinen tai jopa tummempi (Korhonen 1991, 261-262).

7.2.5 Kattorakenteet ja vesikatto

Kuistin kattomuotona on satulakatto, jonka katteena vaikuttaisi olevan pärekatto, kuten rakennusrungonkin katossa tuohon aikaan. Satulakatto on yleisin kuistien kattotyyppi, ja sitä on pidetty edustavampana kuin esimerkiksi pulpettikattoa (Korhonen 1991, 234). Päre on kuistien yleisin katemateriaali. Pärekatot tulivat käyttöön 1850-luvulla ja yleistyivät 1870–1880-luvuilla. Rakennukseen myöhemmin rakennetun kuistin katteena on saattanut olla päre pääkaton edustaessa vanhempaa kattamistapaa. Pärekatto säilyi yleisenä aina 1900-luvun alkuvuosikymmenille saakka. (Kaila ym. 1987b, 94,96; Korhonen 1991, 239.)

7.2.6 Portaat ja ulko-ovi

Kuistin portaat ovat usein kuistin lattiaan upotetut. Portaat voivat olla sisäänvedetyt sijaiten tällöin kokonaan suojassa kuistin sisällä, tai porraskoriste on voi-

nut olla kokonaan kuistin ulkopuolella. Lattiatason ollessa korkealla saattaa askelmia olla sekä kuistin sisällä että seinälinjan ulkopuolella. Portaiden sijoittamisella vaikutetaan kuistin käyttöpinta-alaan ja täten käytön monipuolisuuteen. Kiinteiden portaiden edessä voi ensimmäisenä askelmana olla porraskivi. (Korhonen 1991, 173-174.) Lattialaudoituksen suunta ei ole määräävä tiettyjen kuistityyppien välillä. Oletuksena voidaan kuitenkin sanoa, että yli kolme metriä rakennusrungosta ulkonevissa kuisteissa lattialauditus on kohtisuorassa kulkusuuntaan nähden. (Korhonen 1991, 174.)

Kuistien ulko-ovet aukeavat tavallisesti ulospäin, jolloin oven aukeamiseen vaadittava tila ei vähennä kuistin sisätilan hyötypinta-alaa. Tämä on oleellista, jos kuistin sisällä on portaat, joiden eteen jouduttaisiin jättämään tila oven aukeamiselle. Toisaalta kuistin oven ulospäin aukeaminen sotii periaatteen kanssa, jonka mukaan kuistin kerrotaan syntyneen eli suojaamaan oven edustaa kinostuvalta lumelta. (Korhonen 1991, 201.) Haapalan kuistin symmetrisesti päätyyn sijoittuvat pariovet aukeavat sisäänpäin. Tästä voidaan päätellä, ettei kuistin sisällä ole portaita tai ne ovat vain yhden askelman korkuiset ja vievät vain vähän tilaa lattiapinta-alasta. Kuistin ulko-ovet vaikuttaisivat olevan nelipeiliset, joissa ylin ja alin peili ovat keskipeilejä matalammat. 1800-luvulla kehykselliset peiliovat olivat asuinrakennuksen tavallisin ulko-ovi ja varsin yleinen ovityyppi myös kuisteissa. Pariovet on laitettu tärkeimpien sisäänkäyntien oviksi. (Heikkinen ym. 1989, 113; Korhonen 1991, 209.) Pariovissa on tavallisesti käytetty rakolistaa oven molemmin puolin peittämään ovenpuolikkaiden rakoa (Keinänen 2001, 65). Ulko-oven edessä vaikuttaisi olevan suuri porraskivi. Muistitiedon mukaan ulko-oven pielessä seinustalla on kasvanut valkoinen ns. elämänlanka (Mikkilä 2011).

Kuistin saranoista ja lukoista ei ole tietoa. Parioven vähemmän käytettävä puolisko kiinnitettiin tavallisesti sisäpuolelta kamanaan tai kynnykseen haalla tai työntösälvällä (Korhonen 1991, 211; Keinänen 2001, 65). Ovien lukitsemiseksi peiliovien yhteydessä yleistyi pintalukkotyypinen ns. kamarinovenlukko. Lukossa oli sisäpuolella sukkulamainen nuppi, josta kääntämällä kieltä liikutettiin, ja pieni vipu tai nipukka, josta kieli voitiin lukita pesän sisä- tai ulkopuolelle. (Korhonen 1991, 212.)

7.2.7 Ikkunat

Oven kummallakin sivulla on kolmiruutuiset ikkunat sekä oven päällä suuri, puolipyöreä ikkuna päätykolmion koristeena. Kuistin molemmilla sivuilla on kaksi kuusiruutuista ikkunaa, joista ei ole tiedossa tarkempia yksityiskohtia. Uusklassillista (1775–1850) tyyliä edustavat kuusiruutuiset ikkunat ovat umpikuistien yleisin ikkunatyyppejä 1800-luvun loppupuolella. Myös kolmiruutuiset ovenvierusikkunat kuuluvat uusklassiseen muotokieleeseen. (Korhonen 1991, 219.) Pääty- ja sivuseinien ikkunat noudattavat tavallisesti samaa yleistyiliä ruutumallinsa ja vuorilautojensa suhteen, mutta kooltaan ne ovat usein erilaisia siten, että sivuseinillä sijaitsevat ovat leveydeltään ovenvierusikkunoiden kerrannaisia (Korhonen 1991, 225). Todennäköisesti myös Haapalan kuistin ikkunoissa tämä pitää paikkansa. Ikkunoita sekä ovea kiertävät samanlaiset valkoiseksi maalatut vuorilaudat. Näiden vaakasuorassa yläosassa on voimakkaampi listoitus.

Kuistin puolipyöreä ovenpäällysikkuna on pienajaltaan ristikkopienainen, perustyyppin pienoituksen muodostuessa tavallisesti säteittäisesti lähtien alhaalta keskeltä. Puolipyöreät ikkunat umpikuistien ovenpäällysikkunoina ovat yleisiä. Pohjanmaalla se on ollut suosittu myös klassillisen tyyliin umpikuisteissa. (Korhonen 1991, 217.) Kuistien ikkunat ovat olleet kitti-ikkunoita tai naulatuin puulistoin kiinnitettyjä (Korhonen 1991, 213). Kuistien ikkunat poikkeavat monesti rakennusrungon ikkunoista (Korhonen 1991, 493). Haapalan kuistissa ei ole kuitenkaan suurta eroa rakennusrungon ikkunoihin nähden, sillä esimerkiksi ruutukoko ja pienoitus ovat lähellä toisiaan.

7.2.8 Sisätila ja käyttö

Kuistin sisätiloista on vain vähäisiä muistitietoja, ja sen tarkempi tutkiminen kuvan perusteella on mahdotonta. Kuvasta voidaan ainoastaan päätellä, että ikkunoissa on vaaleat, kappamaiset verhot. Kuisti muistetaan todella valoisaksi, ja suurista ikkunoista tulvivan valon lisäksi kuistin valoisuutta on saattanut lisätä vaalea väriytyminen. Muistitiedon mukaan kuistin molemmilla seinillä on ollut kiinteät, kannelliset penkit, joissa on säilytetty esimerkiksi kenkiä. (Mikkilä 2011.) Korhonen on kuvailut avokuistien kiinteitä penkkejä, joiden olettaisi osittain vastaavan umpikuistien

kiinteitä penkkejä. Penkit ovat noin polven korkeudella ja ulottuvat rakennusrungon seinästä kuistin etupilariin. Penkki on tukeutunut esimerkiksi erilliseen lattiasta nousevaan lautaan, joka muodostaa samalla penkin jalan. Penkki on tuettu vastaavalla jalalla myös keskeltä. (Korhonen 1991, 182-183.) Näiden penkin jalkojen varaan olisi ollut luontevaa laudoittaa umpinainen, saranoidulla kannella varustettu penkki.

Kuistien sisätilojen maalauksesta on olemassa hyvin vähän dokumentoituja tietoja. Pääsääntönä voidaan kuitenkin pitää sisätilojen maalaamista valkoisella, jolla korostettiin lasikuistin valoisuutta. (Korhonen 1991, 262.)

Kuistin välikaton olemassaolosta ei ole tietoa. Voisi kuitenkin olettaa, ettei välikattoa ole ollut, jolloin päätykolmion ikkunan kautta on päässyt valoa kuistille sekä toisen kerroksen porstuahuoneeseen. Ajallisesti välikaton olemassaolo voisi olla mahdollista, sillä välikattoja alettiin tehdä sahalaudan yleistyessä uusrenessanssin kaudella (1870–1910) ponttilaudasta (Korhonen 1991, 471).

7.2.9 Tyypillisuus

Kuistin tyypillisyydestä mainittakoon sen verran, että suuret umpikuistit eivät ole Jurvassa harvinaisuus. Tehtyjen tutkimusten mukaan Jurvasta on edelleen löydettävissä ainakin kaksi pohjalaistalon kuistia, jotka vastaavat hyvin paljon Haapalan kuistia. Otettakoon tähän esimerkiksi Yläkosken talo Jurvan Koskimäessä, joka vastaa myös rakennusrungoltaan paljon Haapalan taloa esimerkiksi räystään alla olevan vaakalaudoituksen osalta. (Kuva 15.) Rakennus, ja myös kuisti, on nykyisin käyttämättömänä ja todella huonossa kunnossa, mutta kuistin rakenteet ovat vielä nähtävissä.

Kuva 15. Yläkosken talo kuisteineen (Puskala 1958).

7.3 Ajoittaminen

Kuisti on rakennettu rakennukseen jälkikäteen, mikä on todettavissa kuistin osalta tehdyn rakennustutkimuksen ja kuistidokumenttien analysoinnin perusteella. Rakennus on rakennettu kahdessa osassa jatkoskohtien näkyessä suutuvan sisäpuolelta. Kuistin sijainnin perusteella sen rakentaminen ennen suutupaa on epätodennäköistä. Maalipinnassa ja vuorilaudoituksessa olevien jälkien perusteella voidaan varmaksi todeta kuistin tulleen rakennukseen vasta ulkovuorauksen jälkeen.

Kuistin jälkikäteen rakentamista puoltaa myös rakennuksen sisäänkäyntinä oleva vaakapaneelilla korostettu päällekkäisovi - olettaen oven olevan alkuperäinen eikä kuistin purkamisen jälkeen lisätty. Tällöin oven laittamisen taustalla olisi todennäköisesti sisäänkäynnin korostaminen sekä päällekkäisoven käytännöllisen puolen hyödyntäminen ennen kuistin rakentamista. Kaksiosaisen päällekkäisoven alaosa muodostaa lapsille portin ulos ja estää eläimiä tunkeutumasta sisään, samalla kun yläosan avaaminen sallii auringon säteillä porstuaan. Porstuan ovi myös kääntyy aina sisäänpäin, jos oven edessä ei ole suojaa antavaa katosta tai kuistia. Korkeat kynnykset pitävät vedon loitolla. (Vuorela 1949, 68; Mattinen 2000, 18.)

Uusklassillisen tyylin empire vaikutti arkkitehtuuriin 1800-luvun alusta. Talonpoikaiseen rakentamiseen empire omaksuttiin laajasti, ja se vaikutti talonpoikaisarkkitehtuuriin 1800-luvun loppuun asti. Kuistin rakentamisajankohdan ajoittamiseen suuntaa antavat kuistin empiren tyylipiirteet, joita on löydettävissä runsaasti: symmetria, suorakulmainen pohjakaava, vaakavuoraus, nurkkien pilastereita jäljittelevät vuorilaudat, peiliovet, kuusiruutuiset ikkunat, oven ja ikkunoiden lautamaiset sivupilasterit kannattelemassa yläosan leveää reunusta, puolipyöreä ikkuna sekä riimahirret. (Korhonen 1991, 459-463.)

Kuistin ajoittamista voidaan pohtia myös kuistin päädyn ikkunoiden sijoittumisesta. Haapalan kuistissa ovenpäällysikkuna on itsenäisenä elementtinä, sivuikkunoihin liittymättömänä, jolloin sen yläreuna kohoaa sivuikkunoiden yläreunaa korkeammalle. Tällaisen version rakentaminen on ollut yleistä 1900-luvun ensi vuosikymmenillä. Tällaiset ratkaisut ovat harvinaisempia verrattuna muotoon, jossa ovenvierusikkunat sekä ovenpäällysikkuna muodostavat ovea kiertävän kiinteän nauhan. (Korhonen 1991, 100-101.) Kuistin peiliovea vastaavaa peilityyppiä ei lähteistä löydy, mutta useampipeilisenä se saattaisi ajoittua 1800-luvun loppuun tai 1900-luvun alkuun (Korhonen 1991, 206-207, 472). Kuten edellä on todettu, myös ulko- vuorauksena käytetty sekalaudoitus ajoittuu 1840-luvulta 1800-luvun loppuun.

Empiren tyylipiirteiden perusteella kuistin rakentaminen ajoittuu 1800-luvun loppuun ja ikkunoiden sijoittelun sekä peilioven perusteella 1900-luvun alkuun. Todennäköisesti kuistin rakentamisen voi sijoittaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen. Tätä tukee myös tieto, että kuistit ilmestyivät talonpoikaisrakennusten eteen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa; umpikuistista tuli 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä talonpoikaistalon muotikuisti (Korhonen 1991, 497; Tomminen 2000, 2; Känsälä 2011).

7.4 Haapalan kuistin purkaminen

Haapalan rakennushistoriasta ja samalla kuistin historiasta on olemassa vain vähän tietoja. Kuistin purkamisen taustalla olevia syitä voi vain arvailla, mutta todennäköisesti yhtenä syynä on ollut kuistin huonokuntoisuus. Kuisti on ollut huonokuntoinen, sen katto on vuotanut eikä ole ollut varoja sen korjaamiseen. Kuistin pur-

kamisen jälkeen sen huonokuntoisia osia on myös löytynyt museon tiloista, mutta ne ovat jo tuhoutuneet. (Vainionpää 2011.) Vuonna 1965 Haapalasta otetusta valokuvasta (Kuva 16.) voi päätellä kuistin olevan vailla korjausta: katto on notkahtanut seinärunkoon tuetuista rakenteistaan ja maalipinta on kulunut. Kuisti vaikuttaisi kuitenkin olevan vielä korjauskelpoinen.

Kuva 16. Haapalan kuisti vuonna 1965. Kuistin puolipyöreän ikkunan pienoistusta on muutettu verrattuna vanhempaan kuvaan ja talli, sekä todennäköisesti navettakin, on purettu päärakennuksen viereltä. (Vettenranta 1965.)

Kuistin kohtaloon liittyy mahdollisesti myös Etelä-Pohjanmaalla vaikuttanut koti-seutuhenkilö Väinö Tuomaala, jonka kerrotaan sanoneen Haapalasta seuraavaa: ”Tässä talossa on ruotsalaisen rannikkoalueen vaikutteita, joten tällaiseen taloon ei kuisti kuulu.” Tällä toteamuksella Tuomaala on saattanut vaikuttaa päätökseen Haapalan kuistin purkamisesta. (Vainionpää 2011.) Muistitietojen ja valokuvien perusteella kuisti on purettu vuosien 1965–1969 aikana, todennäköisesti vuonna 1969 (Äystö 2011).

1960-luvulla ja 1970-luvun alkupuolella uudisrakentamisessa vallinnut korkeasuhdanne heijastui myös rakennusmuistomerkkien hoitoon. Esimerkiksi tuona aikana

keskiaikaisia kirkkojamme korjattiin uudisrakentamiseen verrattavalla tavalla, mikä palautti kirkkojen alkuperäisyyttä. Historiallisen kehityksen kokonaisuudesta valittiin arvokkaina pidetyt kerrostumat, joita korostettiin ja muu sai hävitä. (Kairamo 1993, 114,116.) Myös Liliuksen (1979, 22) toteamuksen mukaan 1960-luvun lopun uudistusten tuulten puhaltaessa tuskin on ajateltu yhteiskunnan tavoitteita, vaan purkaminen on seurausta yksipuolisista ja hetkellisistä arvoasetelmista.

Myös Collander kuvaa, miten ihmisten kauneuskäsitteet muuttuivat sotavuosien jälkeen 1900-luvun puolivälissä. Tällöin uudet rakennusmateriaalit ja tehokkuutta korostava ajattelutapa valtasivat alaa samalla, kun vanha rakennusammattitaito oli päässyt rapistumaan. Purkamiselta säästyneet maalaistalot kokivat tuolloin muodonmuutoksen. Samalla kuistien arvostaminen talon vaurauden osoittajana hävisi ja kuisti muuttui ”pysähtyneisyyden merkiksi”, jonka oli aika väistyä uuden tieltä. Tällä tavalla kehitys hävitti kuistit rakennusten muodistajana. (Collander 1999, 46.)

Tämäntyylisiä asetelmia on todennäköisesti myös Haapalan kuistin purkamisen taustalla. Myöhempanä lisänä tullutta kuistia ei arvostettu 1960-luvulla Haapalan alueen tultua museokäyttöön. Päärakennus haluttiin esittää ns. alkuperäisessä asussaan ilman kuistia ja tällä tapaa vanhentaa rakennusta.

8 POHDINTA KUISTIN REKONSTRUOINNISTA

8.1 Rakennuksen autenttisuus ja käyttöarvo

Rekonstruktion oikeutuksen pohdinnassa vastakkain ovat rakennussuojelu eli autenttisuuden säilyttäminen sekä museon perustaminen eli menneisyyden ihmisen toiminnasta hankittujen todisteiden säilyttäminen tutkimusta ja opettamista varten (Lilius 1982, 49-57). Autenttisuudella eli alkuperäisyydellä tarkoitetaan tässä elävää rakennushistoriaa, joka on tapahtunut ennen kohteen museoimista (Kaila ym. 1987a, 4). Autenttisuudessa kiinnitetään huomiota rakennuksen arkkitehtuurin ohella etenkin rakennusmateriaalien, rakennustekniikan ja rakennustavan autenttisuuteen (Mattinen 1997, 20).

Rakennussuojelun julistukset ovat olleet voimassa Haapalan museoaluetta perustettaessa. Venetsian julistuksen mukaan myös maaseudun rakennusryhmiä tulee suojella historiallisina todistuskappaleina. Rakennusten autenttisuutta tulisi vaalia sallimatta uudisrakentamista, purkamista tai muunnosta ottaen kohde kuitenkin yhteiskunnalliseen käyttöön suojelun helpottamiseksi. Museorakennuksissa yhteiskunnan kannalta merkittävä käyttöönotto aiheuttaa toisinaan voimakasta ja asuinrakennukselle vierasta kulumista museovieraiden takia. Koska museorakennuksen tulee autenttisenä kokonaisuutena esittää nykyajan ihmiselle mennyttä aikaa, rajoittaa myös se rakennusten suojausta museoesineenä. Joitakin rakenteita saatettaisiin säilyttää suojaamalla niitä esimerkiksi suojakatoksin, mutta tällaiset suojarakenteet muodostaisivat museoalueelle epäautenttisen tunnelman. Rakennusten käyttö museorakennuksena siis rajoittaa niiden suojelua, mutta toisaalta käyttämättöminä rakennukset saattaisivat jäädä vaille minkäänlaista hoitoa. Rakennuksia tulee siis käyttää ja museokohteena niitä tulee hoitaa ja korjata perinteisiä arvoja ja korjaustapoja noudattaen.

Tämä on toteutunut Haapalan kohdalla suhteellisen hyvin. Kuistin purkaminen kuitenkin rikkoo julistuksen: kuistia ei olisi saanut koskaan purkaa. Purkaminen on entisajan ihmisen luomien taloudellisten ja henkisten arvojen hävittämistä, useim-

miten turhaa tuhlausta. Julistuksen mukaan rakennukseen eri aikakausina tehtyjä lisäyksiä on kunnioitettava, joten kuistin purkamista ei puolla sekään, vaikka Haapalan olisi ajateltu edustavan paremmin autenttisuuttaan ilman myöhemmin lisättyä kuistia. Huonokuntoisuuden ja varattomuuden ongelman olisi voinut ratkaista suojaamalla kuisti väliaikaisesti ja varojen karttuessa ryhtyä korjaustyöhön.

Kuistin palauttamisen oikeutuksessa on otettava huomioon myös muut rakennukseen myöhemmin tulleet lisät, jotka kuitenkin onneksi ovat suurelta osin säästyneet purkamiselta säilyttäen näin rakennuksen kerroksellisuutta. Suurella todennäköisyydellä myös ulkovuoraus on rakennukseen myöhemmin tehty lisä. Ulkovuorauksen suhteen noudatettiin samaa periaatetta kuin kuistin rakentamisessa ja annettiin rakennusrungon laskeutua muutaman vuoden ennen vuorauksen asentamista. Rakennuksen katemateriaaliksi on 1900-luvulla asennettu sementtitiili, joka peittää pärekaton tiilen alle, ja myös tämä lasketaan kuistin veroiseksi myöhemmin tehdyksi muutokseksi. Myös sisätiloissa on todennäköisesti jossain määrin vastaavia myöhempiä muutoksia; esimerkiksi pintamateriaaleissa sekä jo mainittu tuvan takkauuni 1930-luvulta sekä kamarien peltikuoriuunit, jotka tulivat käyttöön 1900-luvun alussa (Heikkinen ym. 1989, 104). Näiden rinnalla kuisti olisi ehdottomasti ollut tärkeä osa rakennusta myös sen ollessa museokäytössä.

8.2 Jos kuisti palautettaisiin

Kuisti on aikoinaan rakennettu palvelemaan käytännön tarpeita, muodistamaan asuinrakennusta osoittaen samalla asukkaidensa muotitietoisuutta. Kuten on todettu, rakennussuojelu pyrkii turvaamaan menneisyyden ihmisten merkittävien saavutusten säilyttämisen. Kuistin rakentamisella on ollut merkitys, ja sillä on ollut käyttöarvoa asukkailleen.

Kuisti on suuri osa rakennuksen elävää rakennushistoriaa ja kuului rakennukseen reilut 60 vuotta. Rakennuksen ollessa alkuperäisessä käytössään asuinrakennuksena kuisti on kuulunut osaksi rakennusta huomattavasti suuremman ajan kuin rakennus on ollut ilman sitä. Kohteen ollessa nyt museona ja kuvatessa 1800-luvun lopun jurvalaista talonpoikaiskulttuuria kuuluisi kuisti tähän pihapiiriin täydentämään päärakennuksen julkisivua, suojaamaan sisäänkäyntiä ja tuomaan muka-

van oleskelutilan museon asiakkaille, kuten kuisti perinteisestikin on toiminut. Kuistin rekonstruktioilla voitaisiin siis lisätä museoalueen opetuksellista arvoa. Kuitenkin Kairamon (1987, 102) toteamuksen mukaan ”mikä opetuksellisessa mielessä voitetaan, se rakennuksen historiallisessa aitoudessa menetetään” pitää paikkansa, ja tässä kohtaa tuleekin mietittäväksi, pidetäänkö arvokkaampana rakennuksen rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa vai rakennuksen käyttöarvoa.

Liliuksen (1979, 26) mukaan kadonneen rakennusosan rekonstruoiminen saattaa olla perusteltua, jos tuhoutuminen ei merkittäväällä tavalla heijasta ihmisen toimintaa ja pyrkimyksiä. Tällaisiksi syiksi hän mainitsee mm. tulipalot ja muut sattumanvaraiset syyt. Jos kuistin purkamisen taustalla on autenttisuuden tavoittelu, heijastaa purkaminen tuon ajan yleisiä rakennussuojelun käsityksiä ollen tällöin merkittävä osa menneisyyden ihmisen pyrkimyksiä. Huonokuntoisuuden ollessa purkamisen syynä ei purkaminen ilmaise merkittävästi tuon ajan ihmisen tavoitteita. Kuistin purkamisella tuskin on saavutettu mitään merkittävää.

Kuistin rekonstruointi vastaisi Liliuksen esittelemistä rekonstruointitilanteista tilannetta yksi: kuistin rekonstruoinnilla rakennus palautettaisiin sen aikaisemman, tai tässä tapauksessa myöhemmän, rakennusvaiheen mukaiseen asuun. Tämänhetkisten tietojen perusteella tällöin pitäisi poistaa ulkovuorauksen pystyrimat siltä osin, kun ne aiemminkin ovat olleet poistettuina. Tällöin myös Liliuksen esittämistä rekonstruoinnin perusvaatimuksista toteutuisi se, että rakennusta ei muuteta sellaiseen asuun, jossa se ei ole koskaan historiansa aikana ollut.

Rekonstruoinnin perusvaatimusten mukaan uudessa rakenteessa käytettäisiin ehdottomasti perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja muotoja mahdollisimman pitkälle ja uusitut rakenteet jätettäisiin patinoitumaan luonnollisesti (Lilius 1979, 25-26; 1993, 109-110; Kaila ym. 1987a, 4,7). Venetsian julistuksen mukaan täydentävä materiaali on voitava tunnistaa kohteesta, ja Liliuksen perusvaatimusten mukaan rekonstruoinnin tulee ilmaista syntyäikansa. Nämä toteutuisivat, jos uusittuun rakenteeseen merkataan vuosiluku sen rakennusajasta. Myös työstä tehdyn dokumentoinnin avulla tutkijoiden on mahdollista selvittää uudet rakenteet.

Olemassa olevien tietojen perusteella kuistista ei voitaisi rakentaa tarkkaa vanhan mallin mukaista kopiota, koska monet yksityiskohdat on ratkaisematta. Kuistin yk-

sityiskohtia, esimerkiksi heloja ja profiileja, tulisi tällöin korvata uusilla osilla ja muodoilla käyttäen periaatetta: uusi on parempi kuin vanhan huono kopio. Nykykaisten muotojen sulauttaminen historialliseen rakennukseen on rehellisempää ja aidompaa kuin tehdä ”valevanhaa”. Korjauksessa olisi huomioitava menneisyyden ja tämän hetken lisäksi tulevaisuus, ja korjausten on siis oltava myöhemmin korjattavissa ja poistettavissa. (Kaila 1997, 28; Mattila ym. 2005, 32.) Uudelleen tehdyt kopiot eivät missään tapauksessa voi korvata aitoa vanhaa.

8.3 Kuistin palauttaminen ei ole oikeutettua

Rakennuksessa tapahtuneet muutokset ovat osa historiaa ja historiallista prosessia, jolloin rekonstruoinnissa muutetaan tietoisesti näkyvää historiaa ja puututaan menneen ajan ihmisen tekemiin päätöksiin. Venetsian julistus kieltää rekonstruoinnin sallien vain olemassa olevien osien liittämisen paikoilleen. Tiedettävästi kuistista ei ole enää olemassa osia tallella. Rekonstruktio ei kuulu myöskään Museoviraston entistämisavustuksen piiriin. Se luokitellaan toimenpiteeksi, joka saattaa olla perusteltu, mutta on uudisrakentamista vastaava. Samaan luokitteluun kuuluu rakennuksen siirto. (Avustettavat toimenpiteet 20.9.2010.)

Laki rakennusperinnön suojelusta on tullut voimaan 2010, ja sen mukaan rakennuksen kulttuurihistoriallinen merkittävyys arvioidaan rakennuksen harvinaisuuden, tyypillisyyden, edustavuuden, alkuperäisyyden, historiallisen todistusvoimaisuuden tai historiallisen kerroksellisuuden perusteella (Laki rakennusperinnön suojelusta, [Viitattu 14.3.2011]). Rekonstruoinnin kautta syntyneellä uusitulla rakenteella ei siis ole tieteellistä arvoa ja rekonstruointi vähentää rakennuksen historiallista arvoa ja todistusvoimaisuutta. Rakennuksen säilyttäminen historiallisena dokumenttina ei ole mahdollista rekonstruoinnin kautta. Kohteen toimiessa ulkomuseona on ulkomuseorakennuksen autenttisuuden vaaliminen osa museotyötä. Huomioitavaa on myös, että museoalue toimii myös rakennusperinteen hoidollisena esikuva, jolloin rekonstruoinnin suosiminen ei ole esimerkillistä.

Kuistin purkamisesta on pitkä aika, yli 40 vuotta. Tuota ajanjaksoa edeltävään aikaan palaaminen rekonstruoinnin avulla ei ole järkevää. Alkuperäisen kaltaisen kuistin palauttaminen ei ole mahdollista olemassa olevien dokumenttien ja tietojen

perusteella. Kuistin rakenteista eikä yksityiskohdista ole olemassa tietoa. Tämän perusteella suuri osa yksityiskohdista jäisi toteuttamatta, sillä Venetsian julistuksen mukaan restauroinnin on päätyttävä siinä, missä otaksuma alkaa. Yksityiskohtien täydentämisellä jouduttaisiin oletuksen tielle ja käytettäisiin oman aikamme tulkin-
taa siitä, mitä aikaisemmin on todennäköisesti ollut. Tällöin väärennetään historial-
lista kokonaisuutta, minkä Venetsian julistus kieltää.

Vaikka kuisti pystyttäisiinkin rakentamaan perinteisin materiaalein ja rakennusta-
voin sekä aitoine yksityiskohtineen, jäisi kuistista puuttumaan aito kuistitunnelma.
Museokäytössä olevassa rakennuksessa ei tapahdu luonnollista toimintaa eikä
täten muodostu luonnollista, asuinrakennukselle tyypillistä kulumista.

Tässä kohdin pidetään Haapalan rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa sekä
historiallista aitoutta rakennuksen käyttöarvoa arvokkaampana ja pyritään säilyt-
tämään Haapalan taloalue autenttisenä kokonaisuutena. Tämän ja edellä esitetty-
jen perusteella kuistia ei palauteta. Hävitettyä ei voida saada takaisin, ja nykyajan
ihmisen on tyydyttävä menneen ajan ihmisen tekemiin päätöksiin, vaikkeivät ne
aina olisi olleetkaan niin oikeutettuja.

9 YHTEENVETO

Työn tavoitteet saavutettiin siinä määrin, kuin se oli mahdollisia. Haapalan talosta ja kuistista löytyneet historiatiedot jäivät vähäisiksi, joten tämä ratkaisi paljon rekonstruoinnin oikeutuksen pohdinnassa. Työn ongelmana olikin lähteiden vähäisyys. Haapalasta löytyneiden historiatietojen lisäksi kirjoitettua tietoa rekonstruoinnista oli käytettävissä suhteellisen vähän. Rakennussuojelun näkökulmasta kirjoitetut lähteet ovat kuitenkin hyviä ja vahvoja mielipiteitä.

Iloinen yllätys oli työn edetessä kuistista löytyneet valokuvat, jotka selkeyttivät kuistin vaiheita ja ympäristön kehitystä. Rakennusrungon seinäpinnasta suoritettut tutkimukset kuistin kohdalta antoivat vahvistusta olemassa olleille oletuksille. Toivon, että Jurvan museo saa työstä uutta tietoa ja uusia näkökulmia kuistin suhteen.

Rekonstruktio osana kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden säilyttämistä on ongelmallinen, koska sen vaikutuksesta kohteen historiallinen arvo ja autenttisuus vähenevät. Joidenkin tuhoutuneiden rakennusten tai rakennusosien kohdalla rekonstruktio saattaa kuitenkin olla ainut keino sen säilyttämiseen. Tällöin rekonstruktion taustalla tulisi olla kohteesta tehdyt tarkat dokumentoinnit tuhoa edeltävältä ajalta tai jäljellä olevia osia. Työssä tehtyjen tutkimusten ja niistä saatujen tietojen perusteella Haapalan kuistin palauttaminen ei ole oikeutettua, vaikka kuisti kuuluisikin tähän pihapiiriin täydentämään päärakennuksen julkisivua. Kuistin rekonstruoimista voidaan pohtia uudelleen, jos kuistista löytyy lisää tietoja tai todistettavasti kuistiin kuuluvia osia löytyy museon kätköistä, kuten Kahiluodon kartanon kuistin tapauksessa. Haapalan kuistin kaltaisen, vielä olemassa olevan Yläkosken talon kuistin dokumentoinnista saattaisi olla apua Haapalan kuistin historian säilyttämisen kannalta. Ratkaisuksi kuistin henkiin herättämiseen voisi olla myös pienoismalli, joka sopii hyvin opetustarkoituksiin. Pienoismallilla voisi helposti havainnollistaa päärakennuksen kuisteineen. Pienoismallin voisi mahdollisuuksien mukaan rakentaa käsittämään koko pihapiirin sen entisessä muodossaan, ennen museointia, jolloin siihen voisi hahmotella paikoilleen jo puretutkin rakennukset. Pienoispihapiirin voisi sijoittaa museon näyttelytiloihin yleisön nähtäville.

LÄHTEET

Avustettavat toimenpiteet. 20.9.2010. [Verkkosivu]. Museovirasto. [Viitattu 30.3.2011]. Saatavana: http://www.nba.fi/fi/avustettavat_toimenpiteet

Cleve, N. 1993. Miten maaseudun rakennus- ja kyläperinne olisi otettava huomioon maaseudun uusiutumista ohjelmoitaessa. Teoksessa: Kairamo, M., Mattinen, M. & Joutsalmi, S. Rakennettu aika. Tammisaari: Tammisaaren kirjapaino Oy. 89-92.

Collander, R. (toim.) 1999. Siikaislaiset lasikuistit: Pohjois-Satakunnan kaunotarret. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. Siikaisten Kotiseutu- ja Museoyhdistys ry.

Heikkinen, M. ym. 1989. Talo kautta aikojen: Kiinteän sisustuksen historia. Helsinki: Rakentajain Kustannus Oy.

Heinonen, J. 1977. Ulkomuseoittemme kehityslinjat. Teoksessa: Valonen, N., Perkoila, M. & von Konow, O. Puurakennukset: historia, tutkimus ja suojelu. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 83-87.

Härö, E. & Kaila, P. 1976. Pohjalainen talo: rakentajan opas. Helsinki: Kyriiri Oy.

ICOM:in museomääritelmä. 2009. [Verkkosivu]. Suomen museoliitto. [Viitattu 14.3.2011]. Saatavana: <http://www.museot.fi/mikamuseo/icom>

Jauhijärvi, S. 2006. Kahiluodon kartano. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurialan ja muotoilun yksikkö, konservoinnin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

Jurvan Kotiseutumuseo. Ei julkaisuaikaa(a). Esite.

Jurvan Kotiseutumuseo. Ei julkaisuaikaa(b). Pöytäkirja. Pohjanmaan museon arkisto.

Jurvan museo sai kivikautisen uhrikiven. 1979. Lehtileike Vaasa 5.8.1979. Pohjanmaan museon arkisto.

Jurva-Seuran arkisto. Haapalan talo. Valokuva.

Kahiluodon kartano ja Elimäen huvimaja. 2.7.2009. [Verkkosivu]. Museovirasto. [Viitattu 31.3.2011]. Saatavana: http://www.nba.fi/fi/seurasaari_museotalot_kartano

- Kaila, P., Vihavainen, T. & Ekblom, P. 1987a. Rakennuskonservointi: Museokoh-
teena säilytettävien rakennusten korjausopas. 2. uud. p. Joensuu: Pohjois-
Karjalan Kirjapaino Oy. Suomen museoliiton julkaisuja 27.
- Kaila, P., Pietarila, P. & Tomminen, H. 1987b. Talo kautta aikojen: Julkisivujen
historia. Helsinki: Rakentajain kustannus Oy.
- Kaila, P. 1997. Talotohtori: rakentajan pikkujättiläinen. 14. painos. Helsinki:
WSOY.
- Kairamo, M. 1987. Restaurointi ja kulttuurihistoriallinen arvo. Teoksessa: Kärki, P.,
Ivars, M., Knapas, M. T., Sinisalo, J. & Pukkila, T. (toim.) Muistomerkki: kirjoj-
tuksia Antero Sinisalolle. Helsinki: Yliopistopaino. 97-106.
- Kairamo, M. 1993. Neljännesvuosisata restaurointia. Teoksessa: Kairamo, M.,
Mattinen, M. & Joutsalmi, S. Rakennettu aika. Tammisaari: Tammisaaren kirja-
paino Oy. 114-122.
- Kansainvälinen julistus monumenttien suojelusta: Venetsian julistus 1964. [Verk-
kojulkaisu]. Ympäristöministeriö. [Viitattu 15.2.2011]. Saatavana:
<http://www.environment.fi/download.asp?contentid=120899&lan=fi>
- Keinänen, W. 2001. Rakennusopin tietokirja. 5. painos. Helsinki: WSOY.
- Korhonen, T. 1991. Kuisti: kansantieteellinen tutkimus. Vammala: Vammalan Kir-
japaino Oy. Kansantieteellinen arkisto 37.
- Känsälä, R. 2011. Maakunta-amanuessi. Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo.
Keskustelu 7.4.2011.
- Laki rakennusperinnön suojelusta. 2009. [Verkkosivu]. Suomen museoliitto. [Viitat-
tu 14.3.2011]. Saatavana: <http://www.museot.fi/rakennussuojelulaki>
- Lehtimäki, A. & Lehtisaari, T. 2009. Jurvan museon päärakennuksen kunnostus.
Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurialan yksikkö, rakennuskonservointi.
Matkaraportti 30.10.2009. Julkaisematon.
- Lilius, H. 1979. Rakennussuojelu ja ympäristön rekonstruointi. Arkkitehti 7/1979,
22-27.
- Lilius, H. 1982. Vanhat rakennukset museokäytössä. Teoksessa: Leimu, T. & Jaa-
tinen, T. Museoarkkitehtuuria. 2. painos. Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino
Oy. Suomen museoliiton julkaisuja 22. 49-65.

- Lilius, H. 1993. Rekonstruktio restaurointiongelmiana. Teoksessa: Kairamo, M., Mattinen, M. & Joutsalmi, S. Rakennettu aika. Tammisaari: Tammisaaren kirjapaino Oy. 100-111.
- Lång-Kivilinna, G. 1997. Kuistilla: rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla. Vaasa: Ykkös-Offset Oy. Korjausrakentaminen / Vaasan läänin taidetoimikunta.
- Mattila, M., Kaukonen, M. & Salmela, U. (toim.) 2005. Opas paikallismuseon hoitoon. Frenckellin Kirjapaino Oy.
- Mattinen, M. (toim.) 1997. Valtion rakennusperinnön vaaliminen. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 19.
- Mattinen, M. 2000. Puusta taloksi: kokemuksella luonnollisesti. Teoksessa: Knappas, M. T. Muistomerkki: puusta perinnöksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 12-23.
- Mikkilä, M. 1954. Haapalan pihapiiri. Piirustus.
- Mikkilä, M. 2011. Jurva-Seuran johtokunnan jäsen. Haastattelu 27.4.2011.
- Museo ilmentää kotiseudun erikoispiirteitä. 1980. Jurvan Sanomat 2.7.1980. Pohjanmaan museon arkisto.
- Mäki-Kamppi, M. 2003. Jurvan rakennuskantainventointi. Motiivi Oy. Seinäjoki 22.8.2003.
- Peltonen, J. ym. 1977. Ulkomuseot: Asema yhteiskunnassa ja suunnittelu. Teoksessa: Valonen, N., Perkoila, M. & von Konow, O. Puurakennukset: historia, tutkimus ja suojelu. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 113-114.
- Puskala, K. 1958. Yläkoskentalo. Jurva-Seuran arkisto. Valokuva.
- Rahola, U. 2000. Ulkolautoituksen korjaus. Helsinki: Museovirasto. Korjauskortisto.
- Talve, I. 1990. Suomen kansankulttuuri. 3. täyd. p. Mänttä: Mäntän Kirjapaino Oy. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 514.
- Tomminen, H. 2000. Kuistin korjaus. Helsinki: Museovirasto. Korjauskortisto.
- Vainionpää, E. (toim.) 1985. Jurva-Seura 35 vuotta: Viisikymmentä vuotta kotiseutu- ja museotoimintaa. Kurikka-Paino.

Vainionpää, A. 2011. Jurvan museon entinen museonhoitaja. Haastattelu 27.4.2011.

Valonen, N. & Vuoristo, O. (toim. ja täyd.) 1994. Suomen kansanrakennukset: Seurasaaren ulkomuseon rakennusten pohjalta. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Vettenranta, E. 1965. Haapalan talo: Jurvan päivät. Jurva-Seuran arkisto. Valokuva.

Vettenranta, E. 1969. Haapalan talo. Jurva-Seuran arkisto. Valokuva.

Vuorela, T. 1949. Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset. Helsinki: Etelä-Pohjalainen osakunta. Kyrönmaa 6.

Vuorela, T. 1975. Suomalainen kansankulttuuri. Porvoo: WSOY.

Äystö, A. 2011. Jurva-Seuran entinen sihteeri. Haastattelu 27.4.2011.

LIITTEET

LIITE 1. Kuistin tutkiminen rakennusrungon seinäpinnasta; dokumentointipiirustus. Mittakaava 1:50.

